

VÝBĚR DŮLEŽITÝCH ROZHODNUTÍ
EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA
PRO JUSTIČNÍ PRAXI
Z POHLEDU NEJVYŠŠÍHO SOUDU
3/2015

Vážení předplatitelé Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek – Výběru důležitých rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva pro justiční praxi z pohledu Nejvyššího soudu,

od příštího ročníku zajišťuje vydávání Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek – Výběru důležitých rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva pro justiční praxi z pohledu Nejvyššího soudu pro Nejvyšší soud společnost Wolters Kluwer, a. s., přední vydavatel a poskytovatel informačních produktů a služeb v oblasti zejména práva, daní a účetnictví.

Společnost Wolters Kluwer, a. s. byla vybrána na základě výběrového řízení a ve vydávání Sbírký nahradí společnost Novatrix, s. r. o., které v letošním roce končí smlouva.

Děkujeme společnosti Novatrix za mnohaletou spolupráci.

Pavel Šámal,
předseda Nejvyššího soudu

OBSAH

Rozsudek Evropského soudu o stížnosti číslo 52265/10 ve věci Chbihi Loudoudi a ostatní proti Belgii	s. 5
Rozsudek Evropského soudu o stížnosti číslo 61243/08 ve věci Elberte proti Lotyšsku	s. 20
Rozsudek Evropského soudu o stížnosti číslo 68955/11 ve věci Dragojević proti Chorvatsku	s. 35
Rozsudek Evropského soudu o stížnostech číslo 29222/11 a 64345/11 ve věci Ulrich Fuchs proti Německu	s. 47
Rozsudek Evropského soudu o stížnosti číslo 5682/06 ve věci Zubarev proti Rusku	s. 56

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
DRUHÁ SEKCE
16. prosince 2014
VĚC CHBIHI LOUDOUDI A OSTATNÍ
(rozsudek ve věci Chbihi Loudoudi a ostatní proti Belgii,
stížnost č. 52265/10)

Dotčené články Úmluvy:

článek 8, článek 14, článek 6 § 1

Odkazy na českou právní úpravu:

články 32 a 36 Listiny základních práv a svobod,
zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně
některých zákonů,

§ 794 – § 854 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku

Klíčová slova:

Právo na respektování rodinného života – právo na respektování soukromého života – právo na spravedlivý proces – pozitivní závazky státu – zákaz diskriminace – prostor pro uvážení – proporcionalita – osvojení – kafala – povolení k pobytu

Osvojení dítěte a udělení povolení k pobytu dítěti svěřenému do péče prostřednictvím kafaly

Autorský komentář:

Stížnost se týká osvojení dítěte a udělení povolení k pobytu na dobu neurčitou dítěti, jež bylo svěřeno do péče třetích osob prostřednictvím institutu *kafala*. Rozhodnutí je pro české právní prostředí významné tím, že normy mezinárodního práva soukromého institut *kafala* znají prostřednictvím Haagské úmluvy o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí uveřejněné pod č. 141/2001 Sb. m. s. a Úmluvy o právech dítěte uveřejněné pod č. 104/1991 Sb. jako institut náhradní rodinné péče. Předkládané rozhodnutí většinou nedovodilo ekvivalenci mezi *kafalou* a osvojením, ESLP neshledal namítané porušení Úmluvy ani v dalších bodech stížnosti.

SKUTKOVÝ STAV

První stěžovatel, pan Brahim Chbihi Loudoudi, a druhá stěžovatelka, paní Loubna Ben Said, mají oba belgické občanství a jsou manželé. Třetí stěžovatelka, slečna Kamar Badiaoui, má marocké občanství a je neteří druhé stěžovatelky.

Třetí stěžovatelka byla v roce 2002 svěřena prvním dvěma stěžovateli do péče prostřednictvím institutu kafala, k němuž dali biologičtí rodiče dívky souhlas. Dohoda o kafale byla sepsána rodiči a prvními dvěma stěžovateli a následně byla soudně potvrzena. V roce 2003 byl soudně povolen odjezd třetí stěžovatelky do Belgie, v roce 2005 dostala krátkodobé vízum a do Belgie přijela v prosinci roku 2005.

Po příjezdu do Belgie bylo stěžovatelce v březnu 2006 uděleno dočasné povolení k pobytu na šest měsíců a byl jí vydán doklad totožnosti platný do 20. září 2006. Prodloužení povolení k pobytu záviselo na výsledku řízení o uznání osvojení v Belgii. O uznání osvojení zažádali stěžovatelé dne 12. prosince 2005 (žádali, aby dohodnutá a soudně potvrzená kafala byla v Belgii uznána jako jednoduchá adopce). V průběhu řízení došlo k prodloužení povolení k pobytu třetí stěžovatelky, neboť řízení o osvojení nebylo dosud skončeno. Žádost o uznání osvojení byla zamítnuta dne 21. prosince 2006, neboť soud dospěl k závěru, že doklad o kafale nemá potřebné náležitosti, když nebyla ustanovena žádná osoba, která by za dítě dala souhlas k osvojení, a ani jeho biologičtí rodiče nevyslovili souhlas s osvojením. Rozsudek byl potvrzen odvolacím soudem v Bruselu dne 12. června 2007.

V květnu 2009 podali žádost o osvojení třetí stěžovatelky. Tvrdili, že rodiče dítěte dali k osvojení souhlas a že osvojení je v nejlepším zájmu dítěte. Dne 25. srpna 2009 bylo stěžovateli doručeno rozhodnutí o prodloužení povolení k pobytu třetí stěžovatelky na dobu určitou do 13. ledna 2010. Třetí stěžovatelka byla zapsána do registru cizinců. Dne 16. prosince 2009 bylo povolení k pobytu prodlouženo do 13. července 2010. Právní zástupce stěžovatelů se obrátil na správní orgány s žádostí o prodloužení povolení až do září 2010, aby třetí stěžovatelka mohla odcestovat na prázdniny do Maroka. Této žádosti však nebylo vyhověno. Stěžovatelé byli informováni, že dívka může vycestovat a bude-li se chtít vrátit do Belgie, může zažádat o nové vízum.

Dne 3. března 2010 zamítl soud prvního stupně žádost o osvojení třetí stěžovatelky, neboť dospěl k závěru, že dokument, jímž byla dívka svěřena do péče prvních dvou stěžovatelů prostřednictvím institutu kafala, nesplňuje podmínky rozhodnutí o svěřeni dítěte do péče osvojitelů státním orgánem, neboť byl sepsán rodiči. Na tom nemůže nic změnit ani fakt, že byl následně soudně potvrzen. V daném případě by tak nešlo o pouhé uznání právních vztahů existujících v zahraničí, ale o vytvoření zcela nové právní situace. Přestože není pochyb o blízkých vztazích mezi stěžovateli, nejsou splněny zákonné podmínky pro rozhodnutí o osvojení.

Rozsudek byl dne 19. května 2010 potvrzen odvolacím soudem v Bruselu. Ten uvedl, že svěřeni do péče prostřednictvím kafaly, jež bylo dohodnuto mezi rodiči dítěte a prvními dvěma stěžovateli, ani rozhodnutí soudu v Meknès nelze považovat za rozhodnutí příslušných orgánů, jehož existence je podmínkou pro rozhodnutí o osvojení podle příslušných belgických zákonů. Odvolací soud zejména zdůraznil, že je v nejlepším zájmu dítěte, aby právní vztah mezi dívkou a prvními dvěma

stěžovateli měl právní účinky také v Belgii. Nicméně osvojením dítěte by nastala zcela nová právní situace. Odvolací soud konstatoval, že existuje nebezpečí, že by osvojení a jeho právní důsledky nebyly v Maroku uznány a právní situace dítěte v Belgii a Maroku by se lišila. To soud považoval za zvlášť závažné proto, že dítě stále udržuje vztahy se svými rodiči i prarodiči v Maroku, kam jezdí každý rok na prázdniny. Odvolací soud však zároveň zdůraznil, že vzhledem k vztahu mezi stěžovateli je nepochybně v nejlepším zájmu dítěte, aby kafale byly přiznány právní účinky v Belgii a dívce bylo uděleno povolení k pobytu.

Dne 25. května 2010 zažádali stěžovatelé o povolení k pobytu třetí stěžovatelky na dobu neurčitou. Dne 27. května 2010 bylo rozhodnuto o neprodloužení dříve uděleného povolení k pobytu s odůvodněním, že druhé řízení o osvojení třetí stěžovatelky skončilo s negativním výsledkem a byl vydán příkaz k navrácení dívky do země jejího původu. Ten však nebyl nikdy vykonán a nebyl stěžovatelům ani doručen. Právní zástupkyně stěžovatelů zažádala v červenci 2010 o bezodkladné rozhodnutí o žádosti stěžovatelů z května 2010. Vyzvala přitom orgány, aby vzaly v potaz názor vyslovený odvolacím soudem v řízení o osvojení i situaci dítěte, které v Belgii plní školní docházku.

Povolení k pobytu na dobu určitou bylo obnoveno v roce 2012 a následně došlo ještě několikrát k jeho obnově. Stěžovatelé opakovaně žádali pro dívku o povolení k pobytu na dobu neurčitou a poukazovali na to, že situace, kdy dívka pobývá na území na základě povolení k pobytu na dobu určitou, jí způsobuje obtíže v běžném životě (nemohla se například opakovaně zúčastnit školních výletů) a dívka trpí pocitem tísně. Třetí stěžovatelka nakonec obdržela povolení k pobytu na dobu neurčitou v dubnu roku 2014.

Třetí stěžovatelka absolvovala v Belgii základní školní docházku i středoškolské vzdělávání, a to s výbornými výsledky. První dva stěžovatele dle svých slov považuje za své rodiče. Matku vidá jen velmi sporadicky a otce již od rozvodu rodičů neviděla. Belgii považuje za svůj domov.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

I. K tvrzenému porušení článku 8 Úmluvy, pokud jde o odepření osvojení třetí stěžovatelky

72. Stěžovatelé namítají, že neuznání *kafaly* a odepření osvojení třetí stěžovatelky je v rozporu s nejlepším zájmem dítěte. Domnívají se, že došlo k porušení práva na respektování soukromého života třetí stěžovatelky a porušení práva na respektování rodinného života všech tří stěžovatelů podle ustanovení článku 8 Úmluvy [...].

73. Soud konstatuje, že na předmětnou stížnost může být nahlíženo jak optikou práva na respektování rodinného života, tak i optikou práva na respektování

soukromého života, Soud dospěl k závěru, že zásadní otázkou je, jaký dopad má odeprání uznání příbuzenského vztahu mezi stěžovateli na jejich rodinný život.

A. Přijatelnost

[...]

Hodnocení Soudu

78. Soud připomíná, že článek 8 Úmluvy, který zaručuje právo na respektování rodinného života, předpokládá existenci rodiny (viz *Wagner a J.M.W.L.*, op. cit., § 117 a v něm citovaná rozhodnutí). Připomíná, že již v minulosti opakovaně konstatoval existenci rodinných vztahů *de facto*, která umožňuje aplikaci článku 8 Úmluvy (viz např. *Moretti a Benedetti proti Itálii*, op. cit., § 48 – 50; *Harroudj*, č. 43631/09, rozsudek ze dne 4. října 2012, § 46; *Menesson proti Francii*, č. 65192/11, rozsudek ze dne 26. června 2014, § 45). V obdobných případech je rozhodující konkrétní povaha vztahů mezi osobami. Soud se proto zabýval povahou vztahů mezi stěžovateli s přihlédnutím k času, po který žili společně, kvalitou těchto vztahů, jakož i k roli, jež dospělí zaujímají v životě dítěte.

79. V projednávané věci Soud konstatuje, že první dva stěžovatelé se starají o třetí stěžovatelku jako její rodiče, a to od roku 2002, kdy jí bylo sedm let a kdy jim byla svěřena do péče prostřednictvím *kafaly*, a že všichni tři od té doby vedou společný život, který se nijak neliší od běžného rodinného života. Tyto okolnosti proto dovolují Soudu uzavřít, že v předmětné věci se aplikuje článek 8 Úmluvy, a to v rozsahu, ve kterém stanoví právo na respektování rodinného života. Nadto Soud souhlasí se stěžovateli, že přetrvávající vztahy mezi dítětem a jeho biologickou rodinou nevyklučují existenci rodinného života mezi ním a dalšími osobami.

80. S ohledem na výše uvedené Soud konstatuje, že tato část stížnosti není zjevně neopodstatněná ve smyslu ustanovení článku 35 § 3 a) Úmluvy. Neboť nebyl shledán žádný důvod pro její nepřijatelnost, prohlašuje ji Soud za přijatelnou.

B. Důvodnost

[...]

Hodnocení Soudu

a) K tomu, zda v dané věci jde o pozitivní závazek státu či o zásah

88. Soud připomíná, že článek 8 Úmluvy slouží zejména k ochraně jedince před svévolnými zásahy orgánů veřejné moci, může ale zahrnovat také pozitivní závazky státu nezbytné k zajištění respektování rodinného života (*Jeunesse proti Nizozemí*, č. 12738/10, rozsudek velkého senátu ze dne 3. října 2014, § 106).

89. Článek 8 nezaručuje ani právo založit rodinu ani právo osvojit dítě (*E.B. proti Francii*, č. 43546/02, rozsudek velkého senátu ze dne 22. ledna 2008). To však neznamená, že členské státy nemohou být za určitých okolností povinny umožnit vznik a rozvoj rodinných vztahů (viz *Harroudj*, op. cit., § 41 a v něm citovaná rozhodnutí). Podle principů, jež plynou z judikatury Soudu, existuje-li rodinné pouto mezi dítětem a další osobou, má stát povinnost jednat způsobem, který umožní, aby se tento vztah dále rozvíjel, a přiznat takovému vztahu odpovídající soudní ochranu, která umožní takovému dítěti začlenit se ve své rodině (*Wagner a J.M.W.L.*, op. cit., § 119).

90. Vláda zpochybňuje, že by nemožnost osvojit třetí stěžovatelku představovala zásah do rodinného života. Soud sdílí tento názor. Soud se domnívá, že v projednávané věci je ještě zřejmější, než tomu bylo ve věci *Harroudj*, na kterou se vláda odvolává, že stěžovatelé nenamítají, že by odeření osvojení představovalo zásadní překážky pro vedení rodinného života nebo že by způsobilo zásadní změny ve způsobu rodinného života, který dosud vedli. Následky, na něž poukazují (viz výše, § 77) se týkají problému se získáním povolení k pobytu třetí stěžovatelky (bude zkoumáno níže). Za těchto podmínek považuje Soud za vhodné posoudit situaci z pohledu otázky, zda měla Belgie povinnost právně formalizovat příbuzenský vztah mezi stěžovateli.

91. Z tohoto důvodu je třeba odlišit projednávanou věc od citované věci a rozhodnutí *Wagner a J.M.W.L.* V citované věci (§ 123) Soud dospěl k závěru, že rozhodnutí lucemburského soudu, kterým odmítl vykonat peruánský rozsudek, kterým bylo rozhodnuto o osvojení a který byl vykonatelný v Peru, představovalo zásah do práva na respektování rodinného života. V projednávané věci je situace jiná. *Kafala*, o níž bylo právoplatně rozhodnuto v Maroku, vytvořila právní vztah mezi stěžovateli, ale neboť institut *kafaly* není v Belgii znám, rozhodnutí o osvojení by, jak správně zdůraznily národní soudy (viz výše, § 36 – 38), představovalo zcela novou právní situaci.

92. Ať již k otázce přistupujeme z pohledu pozitivního závazku státu nebo z pohledu zásahu státního orgánu, principy, jež se budou aplikovat, jsou obdobné. V obou případech je třeba přihlížet k spravedlivé rovnováze mezi protichůdnými zájmy jednotlivce a společnosti. Také v obou případech má stát určitý prostor pro uvážení (*Jeuness*, op. cit., § 106).

93. Soud připomíná, že v žádném případě není jeho úkolem při výkonu kontroly suplovat úlohu národních orgánů, ale pouze prověřit z pohledu jejich souladu s Úmluvou rozhodnutí, která byla těmito orgány přijata (*Aksu proti Turecku*, č. 4149/04 a 41029/04, velký senát, § 65; *Švýcarské raeliánské hnutí proti Švýcarsku*, č. 16354/06, velký senát, § 60). V souzené věci je třeba nejdříve posoudit, zda rozhodnutí belgických soudů o zamítnutí žádosti o osvojení byla na úkor dobrého vývoje rodinných vztahů mezi dítětem a osobami, které jej přijaly do rodiny prostřednictvím *kafaly*.

b) K dodržení článku 8 Úmluvy

94. Soud v první řadě uvádí, že belgické právo nezná institut *kafala*. Nicméně poznamenává, že na rozdíl od francouzského práva, jež bylo aplikováno ve výše citované věci *Harroudj*, umožňuje belgické právo přemístění dítěte pocházejícího ze země, kde je osvojení zakázáno, do Belgie za účelem osvojení. V takovém případě belgické právo umožňuje osvojení dítěte za splnění podmínek – jistě početnějších, než je tomu v jiných případech mezinárodního osvojení – vyjmenovaných speciálním ustanovením, článkem 361-5 občanského zákoníku, jež byl schválen v roce 2005 při příležitosti změny koncepce osvojení (viz výše, § 59).

95. Soud dále uvádí, že belgické soudy dvakrát, ve dvou různých řízeních, v nichž byla zamítnuta žádost o osvojení třetí stěžovatelky, rozhodly, že *kafala* není srovnatelná s osvojením a že podmínky pro osvojení dítěte, jež pochází ze státu, jehož právo nezná institut osvojení, předvídané národními zákony, nebyly v daném případě splněny. Proto Soud dospěl k názoru, že se může omezit na přezkoumání druhého řízení o osvojení, které bylo zahájeno stěžovateli podle přechodného a derogačního ustanovení – článku vtěleného do zákona ze dne 24. dubna 2003 zákonem ze dne 6. prosince 2005 (viz výše, § 62) – a které bylo skončeno rozhodnutím odvolacího soudu v Bruselu ze dne 19. května 2010.

96. Není zpochybňováno, že národní soudy založily své rozhodnutí o nesplnění podmínek přechodného režimu na závěrech o nesplnění formálních podmínek. Jak soud prvního stupně v Bruselu tak i odvolací soud v Bruselu dospěly k názoru, že svěření dítěte do péče osvojitelů prostřednictvím *kafaly*, jež byla sjednána mezi rodiči a stěžovateli, byť soudně stvrzená rozsudkem soudu prvního stupně v Meknès ze dne 11. listopadu 2003, nemůže být považováno za svěření dítěte osvojitelům příslušným státním orgánem státu, z něž dítě pochází. Nenáleží Soudu zpochybňovat tento výklad národního práva, jež učinily národní soudy.

97. Soud se naopak musí zabývat tím, zda v souladu s jeho judikaturou vztahující se k článku 8 Úmluvy představoval nejlepší zájem dítěte jako součást práva

na respektování rodinného života přední hledisko při hodnocení protichůdných zájmů belgickými soudy v předmětné věci (*X proti Lotyšsku*, č. 27853/09, velký senát, ESLP 2013, § 95; viz také *Jeunesse*, op. cit., § 109).

98. K tomu konstatuje, že normy, které belgické soudy aplikovaly, když zamítly žádost o osvojení, jsou součástí zákona, který vstoupil v platnost v roce 2005 a jehož účelem bylo naplnit cíl stanovený Haagskou úmluvou, a to zajistit, aby mezinárodní osvojení bylo v souladu s nejlepším zájmem dítěte být chráněno před zneužíváním institutu osvojení a tedy i v souladu s právem na respektování soukromého a rodinného života. Odvolací soud také výslovně odkázal na Úmluvu OSN o právech dítěte, jejíž článek 20 uznává *kafalu* podle islámského práva za institut náhradní péče stejně, jako je tomu v případech osvojení, a její článek 21, který zavazuje státy, jejichž právo osvojení připouští, zajistit, že nejlepší zájem dítěte bude předním hlediskem.

99. Z výše uvedeného vyplývá, že smyslem a účelem odepření osvojení stěžovatelům bylo zejména chránit nejlepší zájem dítěte, jak plyne z mezinárodních úmluv relevantních pro danou oblast (viz, *mutatis mutandis*, *Harroudj*, op cit., § 49 a 50).

100. Stěžovatelé nicméně namítají, že soudy nedostatečně posoudily, kde leží nejlepší zájem dítěte v této konkrétní věci. Soud tento názor nesdílí. Z prostudovaných rozhodnutí národních soudů, zejména z rozhodnutí odvolacího soudu v Bruselu z 19. května 2010 (viz výše, § 40 a 41), naopak vyplývá, že soudy přistoupily ke zhodnocení sociální a rodinné situaci stěžovatelů a hodnotily ji v kontextu nejlepšího zájmu dítěte. Svá rozhodnutí založily zejména na dvou zjištěních: zaprvé, že sociálně-výchovnou a afektivní funkci plní v životě dítěte od roku 2003 první dva stěžovatelé (*khafils*¹), a zadruhé, že existuje příbuzenský vztah mezi dítětem a jeho rodiči a že dítě udržuje kontakt s rodinou v Maroku. Právě posledně jmenovanou okolnost pak soudy považovaly za obzvlášť závažnou, neboť znamená, že v případě osvojení je zde riziko, že by dívka měla jiný osobní status v Belgii a jiný v Maroku, což svědčí ve prospěch odepření osvojení dítěte prvními dvěma stěžovateli (*khafils*) v Belgii.

101. Soud neshledal nic svévolného na postupu belgických orgánů. Z článku 8 Úmluvy nelze dovodit, tak jak to činí stěžovatelé, jednotnou koncepci nejlepšího zájmu dítěte, která by za daných okolností vyžadovala, aby dítě, které je v příbuzenském vztahu ke svým biologickým rodičům, bylo osvojeno podle belgických zákonů. Naopak belgické orgány mohou dospět k závěru, že nejlepší zájem dítěte vyžaduje, aby dítě bylo v příbuzenském vztahu k též osobám v Belgii i v Maroku (k otázce důležitosti, aby osoba měla pouze jediné jméno, srovnej *Henry Kismoun proti Francii*, č. 32265/10, rozsudek ze dne 5. prosince 2013, § 36).

1 Označení pro osoby, jež přijmou dítě do své péče prostřednictvím *kaбалы* (pozn. autora).

102. Soud navíc shledal, že odepření osvojení nezbavilo stěžovatele možnosti, aby jejich vztah byl právně uznán. Belgické právo nabízí další možnost přiznání právní ochrany rodinnému životu stěžovatelů. Jde o institut poručnictví, jehož účel je velmi blízký účelu *kafaly* (viz výše, § 64 a 65) a který umožňuje dospělým osobám právně stvrdit jejich záměr starat se o dítě a vychovávat je. Je pravdou, že poručnictví vyžaduje další správní a soudní kroky a že není jisté, že bude žádosti vyhověno. Soud však nebude spekulovat o případném výsledku takového řízení (viz, *mutatis mutandis*, *Chavdarov proti Bulharsku*, č. 3465/03, rozsudek ze dne 21. prosince 2010, § 54).

103. Navíc stěžovatelé nemusí čelit žádným konkrétním překážkám, které by museli překonat, aby mohli vykonávat své právo na respektování rodinného života a aby mohli žít společně za srovnatelných podmínek jako jiné rodiny (viz, *mutatis mutandis*, *Menesson*, op. cit., § 92).

104. Konečně ani z pohledu práva třetí stěžovatelky na respektování soukromého života nedošel Soud k jinému závěru. Dívka je v příbuzenském vztahu se svými biologickými rodiči a kromě relativní nejistoty ohledně svého práva pobývat v Belgii nenamítá žádné další negativní důsledky, které by pro ni nemožnost právního stvrzení jejího vztahu s prvními dvěma stěžovateli (*khafils*) mělo.

105. Vzhledem ke všem výše uvedeným okolnostem Soud uzavřel, že neshledal porušení práva na respektování rodinného života stěžovatelů ani práva na respektování soukromého života třetí stěžovatelky. Tudíž nedošlo k porušení článku 8 Úmluvy.

II. K tvrzenému porušení článku 8 Úmluvy, pokud jde o pobyt třetí stěžovatelky

106. Stěžovatelé namítají porušení práva na respektování jejich soukromého a rodinného života z důvodu nejistoty ohledně povolení k pobytu dítěte. Dovolávají se článku 8 Úmluvy.

A. Přijatelnost

107. Soud konstatuje, že se porušení článku 8, pokud jde o otázku povolení k pobytu třetí stěžovatelky, dovolává třetí stěžovatelka i první dva stěžovatelé (*khafils*). Shledává nicméně, že stížnost i vyjádření stěžovatelů se týkají výhradně dopadů situace na třetí stěžovatelku.

108. Soud proto dospěl k názoru, že v části, v níž se porušení dovolávají první dva stěžovatelé, není stížnost odůvodněna. Z toho plyne, že v této části je stížnost zjevně neopodstatněná a musí být proto odmítnuta podle ustanovení článku 35 § 3 písm. a) a § 4 Úmluvy.

109. Soud konstatuje, že v části, v níž se porušení dovolává třetí stěžovatelka, není stížnost zjevně neopodstatněná podle ustanovení článku 35 § 3 a) Úmluvy. Soud neshledal ani žádný jiný důvod pro její nepřijatelnost. Prohlašuje ji proto za přijatelnou.

B. Důvodnost

[...]

Hodnocení Soudu

122. Stěžovatelé tvrdí, že pokud jde o otázku povolení k pobytu třetí stěžovatelky, plyne porušení článku 8 Úmluvy z nejistoty, kterou třetí stěžovatelka zažívala kvůli nepřiměřené době rozhodování o její žádosti o legalizaci jejího dlouhodobého pobytu podle článku 9 bis zákona o cizincích a předání povolení k pobytu na dobu neurčitou. Uvádí, že tato situace pro ni měla po duševní stránce negativní důsledky (stres z probíhajících řízení, neschopnost pochopit nastalou situaci, pocit nejistoty, pocitu studu ve škole, tíseň z toho, že se nemůže zúčastnit školního výletu). Stěžovatelé také tvrdí, že odmítnutím vydat třetí stěžovatelce povolení k pobytu na dobu neurčitou a prodloužením období nejistoty nedostály belgické orgány své povinnosti chránit nejlepší zájem dítěte.

123. Soud je toho názoru, že tyto námitky musí být posuzovány z pohledu práva třetí stěžovatelky na respektování soukromého života. Soud opakovaně zdůrazňuje, že soukromý život je širokým pojmem, pro nějž neexistuje jednotná definice (viz, mimo jiné, *Aksu*, op. cit. § 58; *El-Masari proti bývalé jugoslávské republice Makedonii*, č. 39630, velký senát, ESLP 2012, § 284; *Fernández Martínez proti Španělsku*, č. 56030/07, velký senát, ESLP 2014, § 109). Takže sféra soukromého života, tak jak ji Soud pojímá, může s ohledem na konkrétní okolnosti zahrnovat duševní i fyzickou integritu osoby, článek 8 chrání taktéž právo na osobní rozvoj a právo navazovat a udržovat vztahy s ostatními lidskými bytostmi a okolním světem (viz *El-Masri proti Bývalé jugoslávské republice Makedonii*, č. 39630/09, rozsudek ze dne 13. prosince 2012, § 284).

124. Soud dospěl k závěru, že pokud jde o otázku pobytu třetí stěžovatelky, je třeba rozlišovat, tak jak navrhuje vláda, dvě různá období.

125. Zaprvé jde o období od příjezdu dívky do Belgie v roce 2005 do ukončení řízení o osvojení rozhodnutím odvolacího soudu v Bruselu ze dne 19. května 2010. Během tohoto období bylo třetí stěžovatelce uděleno dočasné povolení k pobytu pravidelně obnovované podle ustanovení článku 9 a 13 zákona o cizincích pro období, kdy se čekalo na skončení řízení o osvojení. Vzhledem k tomu, že institut *kafaly* sám o sobě nezakládá nárok na udělení povolení k pobytu, a neboť v případě, že by řízení skončilo osvojením dívky, by tato měla nárok na udělení povolení k pobytu na dobu neurčitou automaticky, nelze belgickým orgánům vyčítat, že dívce nevydaly v této době povolení k pobytu na dobu neurčitou. Nadto o vydání povolení k pobytu nebylo v této době stěžovateli žádáno.

126. Z toho plyne, že se soud musí zabývat námitkami, které se vztahují k druhému období, tedy k období, které následovalo po vydání rozhodnutí odvolacího soudu v Bruselu ze dne 19. května 2010, jímž bylo s negativním výsledkem skončeno druhé řízení o osvojení. V průběhu sedmi měsíců, jež následovaly – tedy do doručení povolení k pobytu podle ustanovení článku 9 bis zákona o cizincích dne 16. února 2011 – pobývala dívka na území Belgie bez povolení k pobytu; následně po dobu tří let odmítaly belgické orgány, a to přes opakované žádosti stěžovatelů, vydat stěžovatelce povolení k pobytu na dobu neurčitou, namísto toho opakovaně obnovovaly povolení k pobytu na dobu určitou. Tato situace trvala až do dubna 2014, kdy dostala třetí stěžovatelka povolení k pobytu na dobu neurčitou.

a) K tomu, zda v dané věci jde o pozitivní závazek státu či o zásah

127. Soud shledal určité okolnosti, které by mohly svědčit ve prospěch zkoumání věci z pohledu zásahu do soukromého života třetí stěžovatelky (viz *Mendizabal proti Francii*, č. 51421/99, rozsudek ze dne 17. ledna 2006, § 70 a 72; *Çakir proti Rumunsku*, č. 13077/05, rozsudek ze dne 13. listopadu 2012, § 34). Nicméně se domnívá, že otázka, která zde převažuje, je, zda belgické orgány měly třetí stěžovatelce zajistit jistotu pobytu, které se domáhala, a tím ji chránit, s ohledem na její věk, před nejistotou. Tato otázka spadá, podle názoru Soudu, do pole pozitivních závazků státu (viz, *mutatis mutandis*, *Jeunesse*, op. cit., § 105).

128. V každém případě Soud připomíná, že ať už k otázce přistupujeme z pohledu pozitivního závazku státu nebo z pohledu zásahu státního orgánu, principy, jež se budou aplikovat, jsou obdobné. Především je v obou případech třeba přihlížet k spravedlivé rovnováze mezi protichůdnými zájmy jednotlivce a společnosti, v obou případech má také stát určitý prostor pro uvážení (viz výše, § 92).

b) K dodržení článku 8 Úmluvy

129. Soud uznal, že státy mají právo, aniž jsou dotčeny jejich závazky plynoucí z mezinárodních smluv, regulovat vstup a pobyt cizinců na jejich území; Úmluva negarantuje práva cizince vstoupit nebo pobývat na území určitého státu. Článek 8 nezahrnuje povinnost státu respektovat výběr země pobytu imigranty (viz, vedle mnohých dalších, *Abdulaziz, Cabales a Balkandali pro Spojenému království*, rozsudek ze dne 28. května 1985, § 67, série A č. 94; *Boujlifa proti Francii*, rozsudek ze dne 21. října 1997, § 42, Sbírka 1997-VI; *Jeunesse*, op. cit., § 107).

130. Nicméně opatření omezující právo osoby pobývat na území státu mohou za určitých okolností zapříčinit porušení článku 8 Úmluvy, mají-li tato opatření nepřiměřený dopad na soukromý a rodinný život jedince (*Kurić a další proti Slovinsku*, č. 26828/06, velký senát, ESLP 2012, § 355). Jak Soud již výše připomenul (viz výše, § 92 a 128), stát musí zajistit spravedlivou rovnováhu mezi protichůdnými zájmy jedince a společnosti. Požívá přitom v tomto směru určitý prostor pro uvážení (viz, mimo jiné, *Ahmut proti Nizozemí*, č. 21702/93, rozsudek ze dne 28. listopadu 1996, § 63, Sbírka 1996-VI). Rozsah povinností státu záleží na konkrétní situaci dotčených osob a na konkrétním veřejném zájmu (*Gül*, op. cit., § 38; *Rodrigues da Silva a Hoogkamer proti Nizozemí*, č. 50435/99, ESLP 2006-I, § 39; *Jeunesse*, op. cit., § 107).

131. Z judikatury Soudu navíc plyne, že jde-li o nezletilé, musí být při hodnocení proporcionality ve smyslu Úmluvy národními orgány předním hlediskem nejlepší zájem dítěte (viz výše, § 92; viz, mimo jiné, *Nunez proti Norsku*, č. 55597/09, rozsudek ze dne 28. června 2011, § 84; *Kanagaratnam proti Belgii*, č. 297/09, rozsudek ze dne 13. prosince 2011, § 670; *Popov proti Francii*, č. 39472/07 a 39474/07, rozsudek ze dne 19. ledna 2012, § 109; *Jeunesse*, op. Cit., § 109).

132. V projednávané věci Soud konstatuje, že třetí stěžovatelka žila v Belgii s prvními dvěma stěžovateli (*khafils*) nepřetržitě od svého příjezdu v roce 2005. Ani jednou jí nehrozilo, že bude muset belgické území opustit. Příkaz k jejímu navrácení zpět do země jejího původu vydaný dne 27. května 2010 po rozhodnutí odvolacího soudu v Bruselu ze dne 19. května 2010 nebyl nikdy vykonán a dokonce nebyl ani stěžovatelům doručen. Belgické orgány navíc pravidelně prodlužovaly povolení k pobytu dívky, a to tak, že kromě období sedmi měsíců, od 19. května 2010 do 16. února 2011, žila v Belgii legálně a mohla volně cestovat do Maroka na prázdniny.

133. Soud shledal, že třetí stěžovatelka se perfektně začlenila do belgické společnosti, veškerou školní docházku absolvovala v Belgii a dokončila úspěšně středoškolské vzdělání, aniž by její situace ohledně povolení k pobytu jakkoliv narušila jeho průběh.

134. Soud nepodceňuje stres, který představovala řízení o obnovení povolení k pobytu, ani frustraci, kterou mohla dívka pocítovat během čekání na udělení povolení k pobytu na dobu neurčitou.

135. Soud nicméně připomíná, že článek 8 Úmluvy nemůže být vykládán tak, že sám o sobě zaručuje právo na určitý konkrétní typ povolení k pobytu. Pokud národní legislativa zná více jeho typů, Soud musí zhodnotit, jaké právní a faktické důsledky má udělení konkrétního typu povolení. Pokud umožňuje jedinci zdržovat se na území státu a svobodně tam vykonávat své právo na respektování soukromého a rodinného života, udělení takového typu povolení k pobytu je zásadně dostatečným opatřením k naplnění požadavků, jež vyplývají z tohoto článku. V takových případech není Soud oprávněn vyslovovat se k možnosti udělit cizinci určitý právní status spíše než nějaký jiný, takové rozhodnutí je plně na uvážení národních orgánů (*Sysoyeva a ostatní proti Lotyšsku*, č. 60654/00, velký senát, ESLP 2007-I, § 91 a další v něm citovaná rozhodnutí).

136. V projednávané věci Soud konstatuje, že jedinou skutečnou překážkou pro třetí stěžovatelku byla nemožnost zúčastnit se školního výletu z důvodu, že v době rozhodné pro vyřízení cestovních formalit, tedy v době od května 2010 do února 2011, nedisponovala třetí stěžovatelka povolením k pobytu.

137. Soud je toho názoru, že i když přiznává v souladu s citovanou judikaturou (viz § 131) zásadní váhu nejlepšímu zájmu dítě, bylo by nepřiměřené tvrdit z důvodu jediného negativního důsledku, že byla Belgie povinna vydat třetí stěžovatelce povolení k pobytu na dobu neurčitou, aby tak ochránila její právo na respektování soukromého a rodinného života.

138. Za těchto okolností Soud uzavřel, že nedošlo k porušení práva třetí stěžovatelky na respektování soukromého života.

139. Nedošlo tudíž k porušení článku 8 Úmluvy.

III. K tvrzenému porušení článku 14 ve spojení s článkem 8 Úmluvy

140. Stěžovatelé dále namítali diskriminace na základě původu [...].

[...]

143. Soud konstatuje, že tato námitka je spojena s námitkou týkající se odeprání osvojení, která byla vyřešena výše (viz § 72 – 104). Neboť tato námitka není zjevně neopodstatněná, je ji třeba prohlásit za přijatelnou.

144. Soud konstatuje, že jádrem námitky podle článku 14 Úmluvy je nemožnost prvních dvou stěžovatelů osvojit si třetí stěžovatelku z důvodu jejího osobního statusu. Tato otázka již byla vyřešena v souvislosti s namítaným porušením článku 8, u něž nebylo shledáno porušení.

145. Důvody, pro které Soud uzavřel, že nebyl porušen článek 8 Úmluvy, jsou zároveň rozumnými důvody, i pokud jde o otázku porušení článku 14 (viz, *mutatis mutandis*, *Pretty proti Spojenému království*, č. 2346/02, rozsudek ze dne 24. dubna 2002, § 89; *Evans proti Spojenému království*, č. 6339/05, velký senát, ESLP 2007-I, § 95).

146. Nedošlo tudíž k porušení článku 14 Úmluvy.

IV. K dalším tvrzeným porušením

Stěžovatelé dále namítali, že jim bylo odepřeno právo na spravedlivý proces, a tudíž byl porušen článek 6 § 1 Úmluvy. Soud však stížnost v této části považoval za zjevně neopodstatněnou, odkázal na svou předchozí judikaturu týkající se belgického soudního systému (*Debeffe proti Belgii*, č. 65612/01, rozsudek ze dne 9. července 2002; *Swennen proti Belgii*, č. 53448/10, rozsudek ze dne 10. ledna 2013, § 85) a stížnost podle ustanovení článku 35 § 4 Úmluvy v této části odmítl (§ 147–149).

VÝROK

Z těchto důvodů Soud

1. Jednomyslně prohlašuje stížnost za přijatelnou, pokud jde o námitky vztahující se k článku 8 Úmluvy a týkající se odepření osvojení třetí stěžovatelky (ve vztahu ke všem stěžovatelům) a týkající se povolení k pobytu třetí stěžovatelky (ve vztahu k třetí stěžovatelce), stejně jako pokud jde o námitky vztahující se k článku 14 ve spojení s článkem 8 Úmluvy, a ve zbývajících částech ji prohlašuje za nepřijatelnou;
2. Rozhoduje čtyřmi hlasy proti třem, že nedošlo k porušení článku 8 Úmluvy, pokud jde o odepření osvojení třetí stěžovatelky;
3. Rozhoduje čtyřmi hlasy proti třem, že nedošlo k porušení článku 8 Úmluvy, pokud jde o povolení k pobytu třetí stěžovatelky;
4. Rozhoduje jednomyslně, že nedošlo k porušení článku 14 ve spojení s článkem 8 Úmluvy.

Společné odlišné stanovisko soudců Karakaše, Vučiniće a Kellera

[...]

3. Nejsme přesvědčeni o takové koncepci *kafaly*, na níž většina i národní orgány založili svá rozhodnutí. [...] *Kafala* je institutem, jež belgický právní řád nezná, a proto nelze hovořit o možnosti uznání *kafaly* v Belgii v souladu s mezinárodním právem soukromým, jde tedy spíše o to, zda lze v případě *kafaly* považovat za splněné podmínky stanovené pro jednoduchou adopci.

[...]

5. [...] Zdá se nám důležité zdůraznit, že i když *kafala* nezakládá příbuzenský vztah a právo dědit, plní ve své podstatě převážně stejnou funkci jako adopce. Podle příslušného zákona je „*kafala* závazek postarat se o ochranu a výchovu opuštěného dítěte způsobem, jakým se otec stará o svého syna“.

6. Z těchto důvodů jsme toho názoru, že v daném případě, tak jak tvrdí stěžovatelé a jak plyne také z rozhodnutí ve věci *Wagner a J.M.W.L.*, je na místě uznat prostřednictvím jednoduché adopce právní vztahy, jež nastolilo rozhodnutí právoplatně přijaté v zahraničí.

[...]

9. Odůvodnění, které přijaly národní orgány, nám připadá příliš zobecnující a bez dostatečného vztahu ke konkrétní situaci stěžovatelů. Mezi třetí stěžovatelkou a jejími biologickými rodiči bezesporu existuje příbuzenský vztah a dívka se svou rodinou ze strany matky v Maroku udržuje kontakty. Nicméně tyto kontakty jsou ve skutečnosti jen velmi omezené. [...] V rámci řízení o první žádosti o osvojení dokonce biologičtí rodiče udělili souhlas k osvojení. [...] Je nepochybné, že by jednoduchá adopce vytvořila příbuzenský vztah mezi stěžovateli. Ale zároveň umožňuje zachování určitých právních vztahů i mezi třetí stěžovatelkou a její biologickou rodinou. Nadto dle našeho názoru národní orgány opomněly zdůvodnit, jaké konkrétní negativní důsledky by měla pro dívku situace, kdy by se lišil její osobní status v Belgii a Maroku. [...] Národní orgány nedostatečně posoudily nejlepší zájem dítěte v kontextu okolností konkrétního případu.

10. Domníváme se, že většina pominula zásadní okolnost ve věci *Harroudj*. Jedním z důvodů, proč Soud vyslovil, že nebyl porušen článek 8 Úmluvy, byla i skutečnost, že Francie zmírňuje negativní důsledky, jež plynou z nemožnosti osvojit dítě, a to způsobem, který umožňuje začlenění dítěte cizího původu do společnosti. Francouzské právo nabízí prostředky pro zmírnění důsledků nemožnosti osvojit dítě, které chrání nejlepší zájem dítěte a jeho rodinný život. [...] V projednávané věci je však situace jiná. O tom svědčí nejistota, kterou zažívala třetí stěžovatelka. Nemožnost legalizovat svůj pobyt jí působila každodenní těžkosti, jako například duševní stress, pocit, že je stigmatizována, nebo nemožnost zúčastnit se školních výletů. Zdá se nám, že tyto nedostatky pokud jde o ochranu dítěte, jež bylo svěřeno do péče prostřednictvím institutu *kafala*, nemohou být kompen-

zovány prostřednictvím institutu poručnictví, na něž většina odkazuje v § 103 rozhodnutí (viz také § 82 rozhodnutí), a navíc o poručnictví nebylo v předmětné věci nikdy uvažováno.

11. S ohledem na výše uvedené se domníváme, že byl porušen článek 8 Úmluvy, neboť národní orgány nedostatečně posoudily nejlepší zájem dítěte v řízeních o osvojení stěžovatelky a ve vztahu k pobytu třetí stěžovatelky. [...]

(zpracovali JUDr. Lubomír Ptáček, Ph.D., a Mgr. Martina Grochová)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
ČTVRTÁ SEKCE
13. ledna 2015
VĚC ELBERTE
(rozsudek ve věci Elberte proti Lotyšsku, stížnost č. 61243/08)

Dotčené články Úmluvy:

článek 8, článek 3

Odkazy na českou právní úpravu:

článek 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod,
§ 81 – § 83, § 91 – § 94, § 111 – § 117 zákona č. 89/2012 Sb., občanského
zákoníku,

§ 149, § 164 – § 166 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku

Klíčová slova:

Právo na rodinný život – právo na soukromý život – zákaz mučení – zákaz
ponižujícího zacházení – náhrada nemajetkové újmy

**Právo na ochranu soukromého a rodinného života a ochrana před zákazem
ponižujícího zacházení ve vztahu k odběru biologické tkáně mrtvého člověka**

Autorský komentář:

Rozsudek Soudu má vysokou relevanci z hlediska českého právního prostředí, kdy obecná právní úprava v občanském zákoníku (s přihlédnutím k výkladovému stanovisku č. 20 Ministerstva spravedlnosti z 3. 3. 2014) vychází z fikce nesouhlasu člověka s pitvou anebo použitím svého těla pro potřeby lékařské vědy, výzkumu nebo k výukovým účelům, zatímco speciální úprava, konkrétně transplantační zákon (zák. č. 282/2002 Sb.), je založena na protikladné fikci, že pokud nebylo prokázáno, že zemřelý vyslovil za svého života prokazatelně nesouhlas s posmrtným odběrem, platí, že s odběrem souhlasí. Vzniká tak – nejen ve vztahu k osobám uplatňujícím postmortální ochranu – otázka plného respektu principu legality, který nejen vyžaduje, aby státy dodržovaly a uplatňovaly, předvídatelným a konzistentním způsobem, zákony, které přijaly, ale také, aby zajistily právní a praktické podmínky nezbytné pro jejich realizaci.

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatelka se narodila v roce 1969 a žije v Siguldě. Je vdovou po zemřelém panu Elbertsovi, lotyšském občanovi, který se narodil v roce 1961 a zemřel dne 19. května 2001.

Dne 19. května 2001 byl manžel stěžovatelky účastníkem dopravní nehody a byl převezen rychlou záchrannou službou do nemocnice v Siguldě, kde na následky zranění zemřel. Po smrti bylo jeho tělo dopraveno do Forenzního centra v Rize za účelem stanovení příčiny smrti. Následně bylo určeno forenzním lékařem N. S., že příčinou úmrtí pana Elbertse byla dopravní nehoda. Podle vyjádření vlády, po provedené pitvě ověřil forenzní lékař, že pan Elberts nemá ve svém pase žádné razítko o tom, že odmítá použití jeho biologických tkání, a následně odebral z jeho těla biologickou tkáň o velikosti 10 x 10 cm z tvrdé mozkomíšní pleny (dura mater). Nicméně podle stěžovatelky forenzní lékař N. S. nemohl pas mrtvého zkontrolovat, jelikož ten byl toho času v jejich domě v Siguldě. Stěžovatelka dále uvedla, že velikost odebrané biologické tkáně byla větší než udávaných 10 x 10 cm a že se nejednalo pouze o tvrdou mozkomíšní plenu. Dne 21. května 2001 bylo vydáno povolení k pohřbení pana Elbertse. Dne 21. či 22. května 2001 sestra stěžovatelky navštívila Forenzní centru v Rize, aby získala dokument s vyznačenou příčinnou smrti. Dne 22. května 2001 sestra stěžovatelky předala tento dokument společně s pasem pana Elbertse příslušnému úřadu v Siguldě za účelem získání úmrtního listu. Dne 26. května 2001 se konal pohřeb. Tehdy stěžovatelka mohla poprvé spatřit tělo jejího zemřelého manžela, poté co byly jeho pozůstatky převezeny z Forenzního centra v Rize k pohřbu. Stěžovatelka viděla, že má její muž svázané nohy a následně byl takto i pohřben. Stěžovatelka neměla tušení, že by byly jejímu muži odebrány biologické tkáně. Dozvěděla se to až dva roky poté, když jí Bezpečnostní policie informovala o zahájení vyšetřování ve věcech nezákonného odebírání tkání a orgánů, při kterém měla být odebrána i biologická tkáň jejího manžela.

V březnu 2003 zahájila Bezpečnostní policie vyšetřování ve věci nelegálních odběrů tkání a orgánů mezi lety 1994 až 2003 pro farmaceutickou společnost v Německu. V roce 1994 byla mezi předchůdcem Forenzního centra a společností v Německu uzavřena dohoda za účelem vědeckého výzkumu. Podle této dohody měly být odebírány tkáně a orgány zemřelým a následně měly být posílány německé společnosti, která je předělala na bioimplantáty a zaslala je zpět do Lotyšska k transplantačním účelům. Kterýkoli forenzní lékař mohl odebrat tkáň i z vlastní iniciativy, přičemž však musel zkontrolovat, zda potenciální dárce nevyjádřil ještě za života nesouhlas s odebráním orgánů a tkání, což by bylo poznačeno razítkem do jeho pasu. Pokud byla rodina proti odebrání tkání nebo orgánů, tak bylo její přání respektováno, nicméně forenzní lékaři sami s rodinami kontakt nenavazovali a neptali se na jejich přání. Dne 12. května 2003 byl vyslýchán expert N. S. a následně byla stěžovatelka určena jako osoba poškozená tímto jednáním. Dne 30. listopadu 2005 bylo zastaveno trestní stíhání vedoucího Forenzního centra a dalších představitelů s tím, že tehdy platný zákon je třeba interpretovat tak, že systém v Lotyšsku byl založený na presumovaném souhlasu, a nemohlo tak dojít k porušení práva stěžovatelky. Dne 20. prosince

2005 a 6. ledna 2006 státní zástupce zamítl stížnost stěžovatelky a konstatoval, že rozhodnutí o zastavení vyšetřování bylo zákonné a oprávněné. Dne 24. února 2006 byl případ přezkoumán vrchním státním zástupcem, který konstatoval, že vyšetřování nemělo být zastaveno, jelikož dospěl k názoru, že odebrání tkání bylo nelegální. Proto rozhodnutí zrušil a vrátil zpět Bezpečnostní policii k došetření. Dne 3. srpna 2007 bylo trestní stíhání, ve vztahu k panu Elbertsovi, zastaveno jelikož údajně nedošlo k žádnému trestnému činu. Dne 3. prosince 2007 byl případ znovu přezkoumán vrchním státním zástupcem, který opět konstatoval protizákonnost odebrání orgánů a opět rozhodnutí zrušil a vrátil Bezpečnostní policii k prošetření. Následně došlo opět k zastavení trestního vyšetřování z důvodu promlčení, ale i toto rozhodnutí bylo vrchním státním zástupcem zrušeno a případ vrácen Bezpečnostní policii. Během nového vyšetřování bylo zjištěno, že forenzní lékaři (s výjimkou v centru v Rezekne) pouze kontrolovali pasy zemřelých, nijak nekontaktovali rodinu, ani nevyhledávali informace z Rejstříku evidence osob, čímž docházelo k porušování práv příbuzných zemřelých osob. Až v rozhodnutí Obvodního soudu pro Vidzeme ze dne 26. června 2008 bylo uvedeno, že forenzní lékaři nemají žádnou povinnost nikoho informovat o souhlasu s odejmutím orgánů a tkání. Ačkoli zákon umožňuje nejbližším příbuzným, aby odmítli odebrání tkání a orgánů zemřelé osoby, tak nezakládá forenzním lékařům žádnou povinnost vysvětlit tato práva pozůstalým. Proto by neměli být trestáni za nesplnění povinnosti, která není explicitně zakotvena v žádném právním předpisu, a měl za to, že forenzní lékaři neporušili zákon. Dne 27. června bylo zastaveno trestní řízení. Stěžovatelka si proti tomu podala stížnost, nicméně k té se vyjádřil státní zástupce, že tkáně byly použity pro lékařské účely a po jejich odebrání byl do těla integrován jiný materiál, tak aby nedošlo k narušení vizuální integrity těla. Dozorující státní zástupce uvedl, že forenzní lékaři postupovali podle směrnice Ministerstva spravedlnosti a ani nedošlo k znetvoření těla, když byl na místo tkáně integrován jiný materiál. Dne 23. října 2008 definitivně odmítl vrchní státní zástupce stížnost stěžovatelky (§ 1 – § 33).

(...)

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

I. K tvrzenému porušení článku 8 Úmluvy

Stěžovatelka namítá porušení článku 8 Úmluvy zaprvé tím, že byla odebrána biologická tkáň jejímu manželovi, aniž by on s tím za života nebo ona posmrtně dali předchozí souhlas. Za druhé namítá, že – vzhledem k absenci souhlasu – byla jeho důstojnost, identita a integrita narušena a s jeho tělem bylo zacházeno nedůstojně (§ 60 – § 62).

A. Předběžné otázky

Soud nejprve posuzoval, zda je stěžovatelka osobou *ratione personae* ve smyslu Úmluvy a poukázal na příslušnou judikaturu Soudu (viz *Centrum pro právní zdroje jménem Valentin Câmpeanu v. Rumunsko* [GC], č. 47848/08, rozsudek ze dne 17. července 2014, § 161). Nejprve Soud uvedl, že stěžovatelka přiměřeně prokázala, že byla přímo dotčena odebráním biologické tkáně z těla zemřelého manžela. Soud měl tedy za to, že může být považována za „přímou oběť“ v této věci (viz *Petrova proti Lotyšsku*, č. 4605/05, rozsudek ze dne 24. června 2014, § 56, § 60). Nicméně v části stížnosti, kdy stěžovatelka namítá absenci souhlasu jejího manžela s odběrem biologických tkání, shledal Soud stěžovatelku nepříslušnou *ratione personae* ve smyslu článku 35 odst. 3, písm. a) Úmluvy. Pro stejný důvod Soud neshledal přijatelnou stížnost v části, týkající se porušení práv jejího zesnulého manžela (§ 63 – § 67).

B. K přijatelnosti

Soud nejprve uvedl, že nebylo nezbytné, aby stěžovatelka podávala ústavní stížnost ve věci odebrání biologické tkáně z těla jejího manžela, jelikož se v tomto případě nejedná o případ střetu zákonné právní normy s jinou, nadřazenou právní normou, což je pro podání ústavní stížnosti v Lotyšsku nezbytné. Naopak, stěžovatelka ve své stížnosti namítá výklad vnitrostátní právní normy za situace, kdy chybí příslušná právní regulace. Stejně tak Soud nepovažoval za nezbytné, aby si stěžovatelka podávala stížnosti k MADEKKI (tj. k orgánu zabývající se kontrolou kvality lékařské péče), neboť taková stížnost nebyla nezbytná k zahájení trestního stíhání a navíc stěžovatelka podala všechny možné stížnosti proti rozhodnutím státních zástupců i vyšetřujících orgánů. Naposledy, nebylo ani nezbytně nutné, aby se stěžovatelka domáhala nápravy v občanskoprávním řízení, neboť původně sama ani nevěděla o skutečnosti, že bylo nějak nakládáno s tělem jejího manžela. Navíc případná náhrada škody by jí byla přiznána pouze jako následek spáchání trestného činu, jelikož ale soudy k závěru o spáchání trestného činu nedospěly, tak nelze předpokládat, že by žaloba v občanskoprávním řízení byla účinnou nápravou. Stěžovatelka tak řádně vyčerpala všechny vnitrostátní právní prostředky nápravy. Soud zároveň konstatoval, že zde není žádný spor mezi stranami, že stěžovatelčino právo na vyjádření souhlasu či nesouhlasu s odebráním biologické tkáně z těla jejího manžela spadá pod ochranu soukromého života podle článku 8 Úmluvy.

Soud tedy konstatuje, že stížnost stěžovatelky není zjevně neopodstatněná ve smyslu článku 35 odst. 3 písm. a) Úmluvy a není nepřijatelná ani z jiných důvodů. Musí tedy být prohlášena za přijatelnou (§ 68 – § 90)

C. K odůvodněnosti

1. Podání stran

Stěžovatelka spatřuje v odebrání biologických tkání z těla manžela bez jejího souhlasu zásah do jejího soukromého života. Stěžovatelka uvádí, že nemohla vyjádřit své přání ohledně nakládání s tělem jejího manžela, nebyla o zásahu nijak informována, a dále, že forenzní lékaři nemohli nijak ani ověřit razítko v pasu jejího manžela. Stěžovatelka spoléhá na věc *Hokkanen proti Finsku* (rozsudek ze dne 23. září 1994, § 55, série A č. 299-A) s tím, že zásah nebyl v souladu se zákonem, když v roce 2001 byl systém založen na „výslovném souhlasu“, a tudíž se forenzní lékaři měli ptát i nejbližších příbuzných na souhlas s odběrem tkání. Samotná vnitrostátní úprava nebyla dostatečně jasná, její výklad byl nepředvídatelný a byl zneužit forenzními lékaři pro jejich vlastní účely a finanční výhody. Stěžovatelka dále namítá, že „záchrana životů ostatních“ nemůže založit legitimní cíl pro odebrání tkáně bez předchozího souhlasu a ani takový postup není nezbytný v demokratické společnosti.

Vláda uvedla, že odstranění tkáně bylo prováděno v souladu s vnitrostátními právními předpisy. Vláda má za to, že předchozí souhlas nebyl nutný, ani nebyl nutný souhlas nejbližších osob, jelikož vnitrostátní systém byl v rozhodné době založen na „presumovaném souhlasu“, přičemž obdobná úprava byla doložena v dalších jedenácti zemích. Vláda dále argumentovala, že byl zkontrolován pas pana Elbertse a že zde nebylo žádné razítko označující námitku proti použití jeho tělesné tkáně. Vláda dále zdůraznila, že žádný vnitrostátní předpis neukládá forenznímu lékaři povinnost informovat blízké příbuzné o možném odebrání tkáně. Navíc odebírání tkáně bylo provedeno za účelem „záchrany/zlepšení života druhých“, a proto takový zásah sledoval legitimní cíl, tj. ochranu zdraví a práv druhých. Konečně vláda poukazuje na to, že státy požívají velký prostor k uvážení při určení opatření, která mají být přijata z důvodu naléhavé společenské potřeby chránit zdraví a práva druhých, a odkázala na rozhodnutí *Dudgeon proti Spojenému království*, rozsudek ze dne 22. října 1981 § 52, série A č. 45. Odebírání tkání a transplantace přispěly k záchraně lidských životů a pomohly výrazně zlepšit kvalitu života lidí. Naléhavá společenská potřeba pro darování tkání za účelem transplantace je uznávanou součástí zdravotní péče poskytované celé populaci. Vláda zopakovala, že tkáň pana Elbertse byla odstraněna s cílem zajistit biomateriál pro účely transplantace potenciálně zlepšit a/nebo zachránit životy druhých (§ 91-§ 102)

2. Hodnocení soudu

(a) obecné zásady

103. Podstatou článku 8 Úmluvy je chránit jednotlivce před svévolnými zásahy orgánů veřejné moci. Jakýkoli zásah podle odstavce prvního článku 8 Úmluvy musí být odůvodněn v souladu s druhým odstavcem, konkrétně musí být „v souladu se zákonem“ a „nezbytný v demokratické společnosti“ pro jeden nebo více z legitimních cílů uvedených v tomto článku. Z pojmu nezbytnosti vyplývá, že zásah musí odpovídat naléhavé společenské potřebě a zejména přiměřenosti alespoň jednomu legitimnímu cíli sledovaného orgány veřejné moci (viz *A., B. a C. proti Irsku* [GC], č. 25579/05, rozsudek ze dne 16. prosince 2010, § 218 – § 241, ECHR 2010).

104. Soud poukazuje při výkladu termínu „v souladu se zákonem“ na svoji judikaturu (jak je shrnuto v rozhodnutí ve věci *S. a Marper* proti Spojenému království [GC], č. 30562/04 a 30566/04, rozsudek ze dne 4. prosince 2008, § 95 – § 96, ECHR 2008). Zvláště důležitý je v projednávaném případě požadavek, aby sporné opatření mělo základ ve vnitrostátním právu a aby bylo v souladu s doktrínou právního státu, což znamená, že vnitrostátní právo musí být formulováno s dostatečnou přesností a musí poskytovat dostatečnou právní ochranu proti libovůli. V souladu s tím musí vnitrostátní právo uvádět dostatečně srozumitelným způsobem, jak široký rozsah volnosti používají příslušné orgány při svém rozhodování a jak ho mohou vykonávat (viz, nejnověji, *L. H. proti Lotyšsku*, č. 52019/07, rozsudek ze dne 29. dubna 2014, § 47).

(b) Uplatnění těchto principů v projednávané věci

105. K údajnému zásahu, s ohledem na okolnosti případu, Soud konstatuje, že při autonehodě utrpěl manžel stěžovatelky zranění, ohrožující ho na životě, na která zemřel při cestě do nemocnice. Následující den bylo jeho tělo přepraveno do Forenzního centra v Rize, kde byla provedena pitva. Poté byla část jeho tělesných tkání odebrána a zaslána firmě v Německu, aby zde byla předělána na bioimplantáty, přičemž bylo zamýšleno, že tyto bioimplantáty budou zaslány zpět do Lotyšska k transplantačním účelům. Stěžovatelka, coby jeden z nejbližších příbuzných zemřelého, nebyla o tomto informována a nemohla vykonat práva přiznané jí vnitrostátním právem, kdy se jednalo zejména o právo vyjádřit souhlas či nesouhlas s odebráním tkáně jejího manžela. Stěžovatelka se dozvěděla o odebrání tkáně až o dva roky později, kdy Bezpečnostní policie zahájila trestní stíhání, týkající se nelegálního odběru orgánů a tkání v letech 1994 až 2003 a kontaktovala stěžovatelku.

106. Soud konstatuje, že nebylo zpochybnováno, že by Forenzní centrum v Rize mělo být veřejnou institucí a že jednání nebo opomenutí jeho zdravotnického personálu, včetně forenzní lékařů, kteří prováděli odběr orgánů a tkání, by mohlo založit odpovědnost státu podle Úmluvy (viz *Glass proti Spojenému království*, č. 61827/00, rozsudek ze dne 9. března 2004, § 71, ESLP 2004-II).

107. Soud je toho názoru, že výše zmíněné okolnosti jsou dostatečné pro závěr, že došlo k zásahu do stěžovatelčina práva na respektování soukromého života podle článku 8 Úmluvy.

108. K otázce, zda byl zásah „v souladu se zákonem“, Soud konstatuje, že lotyšský zákon v rozhodné době poskytoval výslovně právo vyjádřit své přání ve vztahu k odebrání biologické tkáně po smrti člověka nejen přímo dotčené (tj. zemřelé) osobě, ale i jejím nejbližším příbuzným (včetně manžela/lky, viz § 44 a 45 rozhodnutí). O tomto panuje mezi stranami shoda. Nicméně, liší se jejich názory, pokud jde o to, jak má být toto právo realizováno. Stěžovatelka tvrdí, že forenzní lékaři byli povinni zjistit přání nejbližších příbuzných. Vláda tvrdila, že pouhá absence jakýchkoli námitek postačovala k tomu, aby mohla být tkáň odebrána. Podle názoru Soudu tyto otázky odrážejí kvalitu vnitrostátního práva, zejména pak otázku, zda vnitrostátní právní předpisy byly formulovány s dostatečnou přesností a zda poskytují odpovídající právní ochranu před libovůlí v případě neexistence příslušných správních předpisů.

109. V této souvislosti Soud shledává, že hlavní spor mezi účastníky řízení je, zda zákon, který v zásadě přiznává právo vyjádřit souhlas či nesouhlas nejbližším příbuzným zemřelého ve vztahu k odebráním tkáně, byl dostatečně jasný a předvídatelný při samotném uplatnění tohoto práva, či nikoliv. Stěžovatelka tvrdila, že ani ona, ani jiní nejbližší příbuzní neměli žádnou možnost vyjádřit nesouhlas s odběrem tkáně, nicméně vláda byla toho názoru, že toto právo mohla vykonat, jelikož jí nic nebránilo vyjádřit svá přání nebo námitky.

110. Soud však připomíná, že pokud je předmětem sporu vnitrostátní právní předpis, tak není jeho úkolem, aby abstraktně přezkoumával tento právní předpis. Namísto toho se musí omezit, pokud je to možné, na přezkoumání otázky před ním vznesené (viz *Taxquet proti Belgii* [GC], č. 926/05, rozsudek ze dne 16. listopadu 2010, § 83 in fine, EÚLP 2010). Soud podotýká, že obě strany činily sporným, zda v rozhodné době byl systém v Lotyšsku založen na „výslovném souhlasu“ nebo „presumovaném souhlasu“ (viz též rozdílné názory odborníků a vyšetřovatelů v § 18 výše). Nicméně, je třeba mít na paměti, že otázkou v projednávané věci před Soudem není, zda by žalovaný stát měl obecně stanovit konkrétní typ systému. Problémem je zde spíše právo stěžovatelky vyjádřit svá přání v souvislosti s odebráním manželovy tkáně po jeho smrti a údajné selhání vnitrostátních orgánů při zajištění právních a praktických podmínek pro realizaci tohoto práva.

111. Výchozím bodem pro posouzení Soudu je skutečnost, že stěžovatelka nebyla informována o odebrání manželovy tkáně, která byla provedena. Vnitrostátní orgány zjistily, že v rozhodné době bylo běžnou praxí, že odborníci Forenz-

ního centra prováděli tyto odběry, aniž by se pokusili nějak kontaktovat příbuzné zemřelého (viz § 16 výše); jsou zde také důkazy, že i tam, kde odborníci nějaký kontakt s příbuznými měli, tak je ani neinformovali o aktuálním odběru tkání, ani se nesnažili získat jejich souhlas (viz § 27 výše).

112. Ať bylo vnitrostátní právo formulováno s dostatečnou přesností či nikoliv, tak Soud podotýká, že i samy lotyšské orgány mají rozdílné názory, co se týká rozsahu povinností zakotvených ve vnitrostátním právu. Na jednu stranu, zatímco Bezpečnostní policie má za to, že odebrání tělesné tkáně bylo povoleno pouze po předchozím výslovném souhlasu a při absenci tohoto souhlasu bylo odebrání tkáně nezákonné, tak také akceptovala – s odkazem na názory odborníků – že jsou možné různé výklady vnitrostátního práva, tudíž je nemožné někoho na tomto základě odsoudit (viz § 18 a 20 výše). Na druhou stranu, různí dozorcující státní zástupci dospěli k závěru, že odebráním tkáně bez předchozího výslovného souhlasu porušili forenzní lékaři zákon a měli být trestně odpovědní (viz § 22, 24 a 25 výše). Nakonec Bezpečnostní policie přijala výklad vnitrostátního práva podle státního zastupitelství a uzavřela, že práva nejbližších příbuzných, včetně stěžovatelky, byla porušena. Nicméně, jakékoliv trestní stíhání se mezitím promlčeno (viz § 27 výše). Konečně, ačkoli vnitrostátní soud připustil, že nejbližší příbuzní měli právo vyjádřit souhlas nebo odmítnout odběr tkáně, tak zamítnul názor státních zástupců a rozhodl, že vnitrostátní právo neukládá forezním lékařům povinnost informovat nejbližší příbuzné a vysvětlit jim jejich práva. Tito pak nemůžou být odsouzeni za porušení povinnosti, která nebyla jasně stanovena zákonem (viz §d 28 výše).

113. Soud se domnívá, že takový spor ohledně rozsahu rozhodného práva mezi samotnými orgány odpovědnými za jeho dodržování nevyhnutelně naznačuje nedostatek určitosti právní normy. V tomto ohledu Soud odkazuje na zjištění vnitrostátního soudu, že ačkoli § 4 zákona poskytuje právo nejbližším příbuzným odmítnout odběr orgánů a/nebo tkání zemřelé osoby, tak už neukládá forezním lékařům povinnost vysvětlit tato práva příbuzným (viz § 28 výše). Vláda na toto spoléhala a na jeho základě toho také tvrdí, že odebrání tkáně nebylo nezákonné (viz § 97 a 99 výše). Soud tedy dochází k závěru, že ačkoli lotyšský zákon stanovil právní rámec, který umožňuje nejbližším příbuzným vyjádřit souhlas nebo odmítnout odebrání tkáně, tak již v tomto ohledu jasně nedefinuje rozsah odpovídající povinnosti, nebo prostor pro uvážení svěřený odborníkům nebo jiným orgánům. Soud v této souvislosti konstatuje, že relevantní evropské a mezinárodní dokumenty v této otázce přikládají zvláštní význam zásadě, že názory příbuzných musí být stanoveny prostřednictvím vhodného dotazu (viz § 34 a násl. výše). Konkrétně, jak je uvedeno v Důvodové zprávě k dodatkovému protokolu, ať již stát zavede jakýkoli systém – ať již „výslovný souhlas“ nebo

„presumovaný souhlas“ – tak by měly být stanoveny také vhodné postupy pro jeho zajištění. Pokud není dostatečně a jasně zjištěno přání zemřelého, tak by měli být kontaktováni příbuzní za účelem získání vyjádření ještě před odebráním tkáně (viz komentář k článku 17 dodatkového protokolu, § 37 výše).

114. Kromě toho, Soud připomíná, že princip legality vyžaduje nejen, aby státy dodržovaly a uplatňovaly předvídatelným a konzistentním způsobem zákony, které přijaly, ale také, aby zajistily právní a praktické podmínky nezbytné pro jejich realizaci (viz, *mutatis mutandis*, *Broniowski proti Polsku* [GC], č. 31443/96, rozsudek ze dne 22. června 2004, § 147 a § 184, ESLP 2004-V). Po smrti manžela stěžovatelky dne 19. května 2001 byl lékař Forenzního centra oprávněn odebrat jeho tělesné tkáně do čtyřiaadvaceti hodin po ověření, že jeho pas neobsahuje zvláštní razítko označující námitku proti tomuto odběru (viz § 16 výše). Nicméně se zdá, že v rozhodné době neexistoval žádný jednotný rejstřík razítek, která by byla dávána do cestovních pasů s cílem vyznačovat odmítnutí nebo souhlas s použitím těla po smrti (na rozdíl od doby po legislativní změně účinné od 1. ledna 2002 a zahrnutí těchto informací do registru obyvatel, viz rozhodnutí ve věci *Petrova proti Lotyšsku*, uvedené výše, § 35). Navíc se zdá, že neexistoval žádný postup pro státní orgány a forenzní lékaře, jak postupovat při požadování a získávání těchto informací. Vláda tvrdila, že forenzní lékař fyzicky zkontroloval pas pana Elbertse před odebráním tkáně, ale stěžovatelka namítala, že pas jejího manžela byl doma. Proto postup, jakým lékař ověřoval informace obsažené v jeho pasu, zůstává nejasný. Bez ohledu na to, zda lékař prověřil pas pana Elbertse či nikoliv, není jasné, jaký systém souhlasu podle lotyšského práva platil v rozhodné době a jaká byla praxe v době, kdy stěžovatelka zjistila, že má nějaká práva jako nejbližší příbuzná, avšak nebyla informována, jak a kdy může tato práva vykonat.

115. K otázce, zda vnitrostátní právo poskytuje odpovídající právní ochranu proti libovůli, Soud konstatuje, že odebrání tkáně v daném případě nebyl pouze izolovaný čin (viz výše citovaná věc *Petrova*), ale bylo provedeno podle státem schválené smlouvy s farmaceutickou společností v zahraničí; takové odběry byly provedeny od velkého počtu lidí (viz § 13, 14 a 26 výše). Za těchto okolností je ještě důležitější, aby existovaly přiměřené mechanismy pro vyvážení širokého prostoru pro uvážení přiznaného forenzním lékařům, kteří provedou odběr z vlastní iniciativy (viz § 15), nicméně toto nebylo nijak realizováno (viz též mezinárodní materiály citované v § 34 a násl. výše). V odpovědi na argument vlády, že nic nebránilo stěžovatelce vyjádřit svá přání ve vztahu k odebrání tkáně, Soud konstatuje, že je zde nedostatek jakéhokoli správní či právní úpravy v tomto směru. Stěžovatelka tedy nemohla předvídat, co se od ní očekává, pokud si přeje uplatnit toto právo.

116. Ve světle výše uvedeného nemůže Soud rozhodnout, že příslušná lotyšská právní úprava byla formulována s dostatečnou přesností a že poskytovala odpovídající právní ochranu proti libovůli.

117. Soud tedy dochází k závěru, že zásah do stěžovatelčina práva na soukromý život nebyl v souladu s právními předpisy ve smyslu článku 8 odst. 2 Úmluvy. V důsledku toho došlo k porušení článku 8 Úmluvy. S ohledem na tento závěr, Soud nepovažuje za nutné přezkoumat soulad s dalšími požadavky článku 8 odst. 2 Úmluvy (viz, například, *Kopp proti Švýcarsku*, rozsudek ze dne 25. března 1998, § 76, Sbírka rozsudků a rozhodnutí 1998-II; *Heino proti Finsku*, č. 56720/09, rozsudek ze dne 15. února 2011, § 49).

II. Tvrzené porušení článku 3 Úmluvy

118. Stěžovatelka dále namítá porušení článku 3 Úmluvy ve vztahu k odebrání biologické tkáně jejího manžela bez jejího souhlasu nebo vědomosti o takovém odběru a skutečnosti, že byla nucena svého manžela pohřbit s nohama svázanými dohromady (§ 118 – § 120).

B. K přijatelnosti

Soud nejprve odmítl námitku vlády, že si stěžovatelka mohla stěžovat na stav těla jejího zemřelého manžela, stejně tak odmítl námitku vlády, že stěžovatelka neuplatnila svůj nárok v nezbytně šestiměsíční lhůtě, a proto Soud konstatuje, že stížnost stěžovatelky není zjevně neopodstatněná ve smyslu článku 35 odst. 3 písm. a) Úmluvy a není nepřijatelná ani z jiných důvodů. Musí tedy být prohlášena za přijatelnou (§ 121 – § 126).

C. K odůvodněnosti

1. Podání stran

Stěžovatelka uvedla, že v jejím případě bylo dosaženo minimálního stupně závažnosti pro aplikaci článku 3 Úmluvy, když považuje odebrání tkáně manžela za nelidské a ponižující zacházení, které jí přivodilo šok a utrpení. Nadto byla stresována skutečností, že nevěděla, které tkáně byly jejímu manželovi odebrány. Dále poukazovala na věc *Labita proti Itálii*, [GC], č. 26772/95, rozsudek ze dne 6. dubna 2000, § 131, ESLP 2000-IV) s tím, že v jejím případě nebylo vyšetřování provedeno účinně, když se jí nedostalo žádné nápravy a forenzní lékaři nebyli nijak potrestáni.

Vláda měla za to, že stěžovatelka neprokázala, že by odebrání tkáně z těla mrtvého manžela dosahovalo úrovně závažnosti, aby mohlo být považováno za

nelidské a ponižující zacházení podle článku 3 Úmluvy, když nedostatečně prokázala pocity trýzně a utrpení. Vláda podotýká, že stěžovatelka mohla pocítovat utrpení a úzkost kvůli odebrání tkáně manžela, ale tyto pocity pouze doprovázely primární utrpení ze ztráty blízké osoby a odkázala na rozhodnutí *Selçuk a Asker proti Turecku* (rozhodnutí ze dne 24. dubna 1998, § 78, Reports 1998-II) a *Irsko proti Spojenému království* (rozsudek ze dne 18. ledna 1978, § 167, série A, č. 25). Zároveň vláda tvrdila, že stěžovatelka neprokázala „mimo rozumnou pochybnost“ v jakém stavu bylo tělo jejího manžela po jeho předání Forezním centrem a že svá tvrzení nepodložila žádnými důkazy (§ 127 – § 132).

2. Hodnocení soudu

(a) obecné zásady

Soud poukázal na případ *Svinarenko a Slyadnev proti Rusku* [GC], č. 32541/08 a 43441/08, rozsudek ze dne 17. července 2014, § 113 – 118, ESLP 2014) s tím, že při posuzování důkazů u článku 3 Úmluvy je sice potřeba důkazů „mimo rozumnou pochybnost“, ale takový důkaz může vyplývat i z koexistence dostatečně silných, jasných a souhlasných závěrů nebo z obdobných nevyvrácených skutečností (viz *Farbutus proti Lotyšsku*, č. 4672/02, rozsudek ze dne 2. prosince 2004, § 54; *Bazjaks proti Lotyšsku*, č. 71572/01, rozsudek ze dne 19. října 2010, § 74) (§ 133 – § 134).

(b) Uplatnění těchto principů v projednávané věci

Soud má za to, že stěžovatelka tvrdí, že prodělala citové utrpení z důvodu nezákonného odebrání manželovy tkáně bez jejího předchozího souhlasu nebo znalosti a že byla nucena pohřbít svého manžela se svázanými nohama; vláda ale tvrdí, že první z těchto tvrzení nedosáhlo úrovně závažnosti podle článku 3 Úmluvy a že druhé tvrzení nebylo prokázáno „mimo rozumnou pochybnost“.

Soud konstatuje, že stěžovatelka se dozvěděla o odebrání tkáně až dva roky po pohřbu svého manžela a že trvalo dalších 5 let, než byly učiněny konečné závěry ohledně možného spáchání trestného činu. Stěžovatelka dále tvrdí, a vláda to nepopírá, že po celou dobu řízení nebyla informována, která část tkáně byla odebrána z těla jejího manžela, přičemž toto zjistila až z písemného vyjádření vlády k tomuto případu před Soudem. Stěžovatelka také přišla s několika důvody, proč byly svázány dohromady nohy jejího manžela, což bylo písemně potvrzeno dalším členem rodiny. S ohledem na tyto skutečnosti, stěžovatelka coby nejbližší příbuzný zemřelého manžela prodělala citové utrpení (§ 135 – § 136).

137. Úkolem Soudu je zjistit, zda s ohledem na konkrétní okolnosti případu, nabylo její utrpení rozměru podle článku 3 Úmluvy. Soud ve své judi-

katuře nikdy nezpochybnil hluboký psychologický dopad závažného porušení lidských práv na ostatní členy rodiny oběti. Nicméně pro samotné porušení článku 3 Úmluvy ve vztahu k příbuzným oběti, by měly existovat speciální faktory, které by dávaly utrpení příbuzných rozměr a charakter, které by bylo odlišné od emocionální úzkosti, jež nevyhnutelně vyplývá ze samotného porušení práv (viz *Salakhov a Islyamova proti Ukrajině*, č. 28005/08, rozsudek ze dne 14. března 2013, § 199). Mezi relevantní faktory může být zahrnuto úzké rodinné pouto, či způsob jakým příslušné orgány reagovaly na dotazy rodiny (viz, například, *Çakıcı*, č. 23657/94, rozsudek ze dne 8. července 1999, § 98, kde byl tento princip uplatněn v souvislosti s násilným mizením; *Mubilanzila Mayeka a Kaniki Mitunga proti Belgii*, č. 13178/03, rozsudek ze dne 12. října 2006, § 61, kdy Soud vzal v potaz tento princip u stížnosti matky, tvrdící utrpení z důvodu, že její pětiletá dcera je držena v cizí zemi; *M. P. a další proti Bulharsku*, č. 22457/08, rozsudek ze dne 15. listopadu 2011, § 122 – 124, kdy se stížnost týkala utrpení příbuzných u týraného dítěte). V citovaných případech Soud zvažoval citové pouto mezi rodiči a dětmi. Bylo určeno, že podstata porušení spočívá v reakcích a postojích příslušných orgánů k situaci, která jim byla nastolena (viz *Salakhov a Islyamova*, cit. výše, § 200). Může být řečeno, že podobné úvahy jsou aplikovatelné na projednávaný případ týkající se stěžovatelky a jejího zesnulého manžela.

138. Soud by však měl odlišit projednávanou věc od případů předložených Soudu rodinnými příslušníky obětí „zmizení“ či obětí mimosoudních poprav spáchaných bezpečnostními silami (viz, například, *Luluyev a další proti Rusku*, č. 69480/01, rozsudek ze dne 9. listopadu 2006, § 116 – 118, ESLP 2006-XIII (část), a od případů, kdy byli lidé zabiti v důsledku jednání orgánů v rozporu s článkem 2 Úmluvy (viz například, *Esmukhambetov a další proti Rusku*, č. 23445/03, rozsudek ze dne 29. března 2011, § 138 – 151 a 190). V tomto případě nejsou ani náznaky, že by tělo mělo být zmrzačeno (viz *Akkum a další proti Turecku*, č. 21894/93, rozsudek ze dne 24. března 2005, § 258 – 259, ESLP 2005-II /část/, *Akpınar a Altun proti Turecku*, č. 56760/00, rozsudek ze dne 27. února 2007, § 84 – 87) či bylo rozporcováno a rozřezáno (viz *Khadzhaliyev a další proti Rusku*, č. 3013/04, rozsudek ze dne 6. listopadu 2008, § 120 – 122).

139. Ačkoli nelze říci, jak moc stěžovatelka trpěla z důvodu dlouhotrvající nejistoty ohledně osudu jejího manžela, Soud konstatuje, že musela čelit dlouhotrvajícímu období nejistoty, úzkosti a tísně, když nevěděla, jaké orgány nebo tkáně byly odebrány z těla jejího manžela, jakým způsobem a za jakým účelem byl tento odběr proveden. V tomto ohledu je argument vlády, že byla odebrána pouze tvrdá mozkomíšní plena, irelevantní. Stěžovatelka toto zjistila až v průběhu řízení před Soudem. V době události neměla důvod pochybovat o činnosti prováděné ve Forenzním centru v Rize, když tam bylo dopraveno tělo jejího manžela za účelem zjištění příčiny smrti. Následně bylo zahájeno trestní

vyšetřování za účelem zjištění zákonnosti při odebrání tkání prováděné Forezním centrem a bylo zjištěno, že tkáň byla odebrána nejen z těla jejího manžela, ale také od stovky jiných osob (téměř 500 lidí v období tří let) v časovém rozpětí asi devíti let (viz § 13 až 33 výše). Bylo rovněž zjištěno, že odebrání bylo prováděno na základě dohody, schválené státem, s farmaceutickou společností v zahraničí. Tato činnost byla realizována státními úředníky – forezními lékaři, kteří, kromě své běžné povinnosti provádět soudní zkoumání, prováděli i odběry z vlastní iniciativy (viz § 15 výše). Jedná se o speciální faktory, které způsobily stěžovateli další utrpení.

140. Soud má za to, že utrpení stěžovatelky mělo rozměr a charakter, který byl již nad rámec utrpení způsobeného žalem po smrti blízkého rodinného příslušníka. Soud již shledal porušení článku 8 Úmluvy, neboť jako nejbližší příbuzný měla stěžovatelka právo vyjádřit svůj souhlas nebo nesouhlas s odebráním tkáně, ale odpovídající povinnost nebo prostor pro uvážení na straně vnitrostátních orgánů nebyl jednoznačně stanoven lotyšským právem, když v tomto ohledu neexistovaly žádné správní nebo právní předpisy (viz § 109 až 116 výše). Zatímco jsou mezi projednávanou věcí a výše citovanou věcí *Petrova* značné rozdíly, pokud jde o rozsah a význam odběrů orgánů nebo tkání, Soud poznamenal, že v oba případy poukazují na určité strukturální nedostatky, které existovaly v oblasti transplantace orgánů a tkání v Lotyšsku. Tyto faktory je třeba také vzít v úvahu, pokud jde o článek 3 Úmluvy. Navíc, nebyla to jen práva stěžovatelky, coby nejbližšího příbuzného, která nebyla respektována, ale také skutečnost, že sama čelila rozličným názorům domácích orgánů na vnitrostátní právní úpravu a na rozsah práv ve vnitrostátním právu zakotvených. Nadto, ač se Bezpečnostní policie a státní zástupci nemohli shodnout, zda je vnitrostátní právo dostatečně jasné či nikoliv, aby na jeho základě mohla být stíhána nějaká osoba, tak se všichni shodli, že odběry bez souhlasu jsou protiprávní (viz § 18, 20, 22, 24 až 25 výše). Nicméně, trestní stíhání bylo promlčeno v době, kdy takového souhlasu dosáhli (viz § 27 výše) a v každém případě by stejně vnitrostátní soud nedovolil takové trestní stíhání, protože zákon nebyl dostatečně jasný (viz § 28 výše). Tyto skutečnosti ukazují způsob, jakým se vnitrostátní orgány vypořádaly se stížnostmi, které jim byly předloženy, a na jejich lhostejnost k obětem těchto činů a jejich blízkým příbuzným, včetně stěžovatelky. Tyto okolnosti přispěly k pocitům bezmoci stěžovatelky, společně s porušením jejích osobnostních práv, vztahujících se k velmi citlivým aspektům jejího soukromého života (poskytnutí souhlasu nebo nesouhlasu s odebráním tkáně), a navíc byly spojeny s nemožností získání jakékoli odškodnění.

141. Utrpení stěžovatelky umocnila i skutečnost, že nebyla informována o tom, co přesně se odehrálo ve Forezním centru. Nebyla informována o odstra-

nění tkáně a poté, co zjistila v den pohřbu, že její zesnulý manžel měl svázané nohy, předpokládala, že to je důsledek autonehody. Dva roky nato byla informována o probíhající trestní vyšetřování a možném protiprávním jednání, pokud jde o tělo jejího zesnulého manžela. Je zřejmé, že tehdy stěžovatelka zažívala obzvláště úzkost, když si uvědomila, že její manžel mohl mít svázané nohy ne v důsledku autonehody, ale i jako následek zacházení s jeho tělem ve Forezním centru. Argument vlády, že toto nebylo prokázáno „nad rozumnou pochybnost“, není na místě, protože její stížnost se týká právě úzkosti, pramenící z nejistoty, jaké úkony byly prováděny na těle jejího mrtvého manžela ve Forezním centru.

142. V této speciální oblasti, týkající se transplantací orgánů a tkání, bylo určeno, že s lidským tělem by mělo být zacházeno s respektem i po smrti. A mezinárodní smlouvy, včetně Úmluvy o lidských právech a biomedicině a jejího Dodatkového protokolu, jak je uvedeno v jeho důvodové zprávě, byly vypracovány s cílem chránit práva dárců orgánů a tkání, ať již žijících nebo zemřelých. Předmětem těchto smluv je chránit důstojnost, identitu a integritu „každého“, kdo byl narozen, ať už je teď živý nebo mrtvý (viz § 37 výše). Jak je uvedeno v § 133 výše, úcta k lidské důstojnosti je součástí samotné podstaty Úmluvy. Léčba je považována za „ponižující“ ve smyslu článku 3 Úmluvy, když, mimo jiné, ponižuje jednotlivce, či ukazuje nedostatek respektu k lidské důstojnosti. Utrpení stěžovatelky bylo způsobeno nejen porušením jejích práv coby nejbližšího příbuzného, ale i následnou nejistotou o tom, co se stalo ve Forezním centru, ale také z narušující povahy úkonů prováděných na těle jejího zesnulého manžela a úzkosti, kterou stěžovatelka utrpěla jako jeho nejbližší příbuzný.

143. Za těchto specifických okolností námitky vlády, že stížnost žalobkyně nespadá do působnosti článku 3 Úmluvy a že stěžovatelka nemůže být považována za oběť v tomto smyslu, je třeba odmítnout. Soud nepochybuje o tom, že utrpení způsobené stěžovatelce v projednávané věci dosahuje ponižujícího zacházení, které je v rozporu s článkem 3 Úmluvy. Proto zde došlo k porušení tohoto článku Úmluvy.

(...)

IV. K aplikaci článku 41 Úmluvy

Stěžovatelce byla přiznána náhrada nemajetkové újmy ve výši 16 000 EUR a náhrada nákladů řízení ve výši 500 EUR (§ 148 – § 155).

VÝROK

Z těchto důvodů Soud jednomyslně,

1. Spojuje námitky vlády proti stížnosti stěžovatelky podle článku 3 Úmluvy o tom, že stížnost je neslučitelná *ratione materiae* a *ratione personae* s články Úmluvy a zamítá je;

2. Prohlašuje, že stížnost stěžovatelky podle článku 8, týkající se odběru tkání z těla jejího zemřelého manžela bez jejího souhlasu, a stížnost podle článku 13 Úmluvy za přijatelnou a ve zbývajících částech podle článku 8 Úmluvy ji má za nepřijatelnou;

3. Prohlašuje stížnost podle článku 3 Úmluvy za přijatelnou;

4. Rozhoduje, že došlo k porušení článku 8 Úmluvy;

5. Rozhoduje, že došlo k porušení článku 3 Úmluvy;

6. Rozhoduje, že není třeba stížnost zkoumat podle článku 13 Úmluvy.

(...)

(zpracovali JUDr. Lubomír Ptáček, Ph.D., a Mgr. Magdaléna Šedivá, LL.M.)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA

DRUHÁ SEKCE

15. ledna 2015

VĚC DRAGOJEVIĆ

(rozsudek ve věci Dragojević proti Chorvatsku, stížnost č. 68955/11)

Dotčené články Úmluvy:

článek 6, článek 8

Odkazy na českou právní úpravu:

článek 13 Listiny základních práv a svobod,

§ 88 odst. 1, 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Klíčová slova:

Respektování soukromého života – respektování korespondence – tajné sledování

Požadavky kladené na odůvodnění příkazu k tajnému sledování

Autorský komentář:

Rozhodnutí se zabývá tvrzeným porušením článků 6 a 8 Úmluvy. V projednávané věci vydal vyšetřující soudce Okresního soudu v Záhřebu čtyři příkazy k tajnému sledování stěžovatele podezřelého ze zapojení do obchodu s drogami mezi Latinskou Amerikou a Chorvatskem. Příkazy byly založeny jen na odkazu na žádost Úřadu pro potlačování korupce a organizovaného zločinu a na ustanovení zákona, který stanoví, že „vyšetřování by nemohlo být vedeno jinými prostředky nebo by jeho vedení bylo extrémně náročné“. V příkazech nebyly uvedeny žádné skutkové okolnosti případu, zejména, že došlo ke spáchání trestného činu a že vyšetřování by nemohlo být vedeno jiným způsobem.

Stěžovatel namítal, že vnitrostátní soud nedodržel postupy ustanovené zákonem, zejména ty, které jsou spojeny s posouzením skutečnosti, zda bylo v jeho případě použito tajného sledování nezbytné a odůvodněné.

Soud rozhodl, že došlo k porušení článku 8 Úmluvy, protože telefonní hovory spadají pod pojem „soukromý život“ a „korespondence“ podle článku 8 Úmluvy. Jejich monitorování představuje zásah do práv jednotlivce ve smyslu zmíněného článku (viz *Malone proti Spojenému království*, č. 8691/79, rozsudek ze dne 2. srpna 1984, § 64). Takový zásah je odůvodněný tehdy, pokud je „v souladu se zákonem“, sleduje legitimní cíle a pro dosažení těchto cílů je „nezbytný v demokratické společnosti“. Pojem „v souladu se zákonem“ ve smyslu článku 8 odst. 2 Úmluvy obecně vyžaduje, aby opatření měla v první řadě svůj základ ve vnitrostátním právu, kvalitu předmětného zákona, který musí být v souladu se zásadami právního státu, musí být přístupný dotčeným osobám, které navíc

musí být schopny předvídat jeho důsledky. Pokud jde o odposlech komunikace, požadavky právní „předvídatelnosti“ nemohou znamenat, že jednotlivec by měl být schopen předvídat, kdy mohou orgány odposlouchávat jeho komunikaci, aby tak mohl tomu přizpůsobit své chování.

Soud oproti tomu neshledal porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy ve vztahu k nedostatku nestrannosti rozhodujícího orgánu a k použití důkazů získaných tajným sledováním v trestním řízení vedeném proti stěžovateli.

Česká právní úprava je v souladu se závěry předloženého rozhodnutí. Odposlech a záznam telekomunikačního provozu může nařídit za podmínek ustanovení § 88 odst. 1, 2 trestního řádu předseda senátu nebo soudce písemným příkazem, který má povahu *sui generis*, neboť se nejedná o usnesení podle § 119 odst. 1 trestního řádu, ani o opatření. V příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu musí být uvedeny skutkové okolnosti, které odůvodňují vydání tohoto příkazu. Jestliže soud tyto důvody v příkazu neuvede a neodůvodní, proč nelze sledovaného účelu dosáhnout jinak nebo proč by jinak bylo jeho dosažení podstatně ztíženo, a omezí se pouze na popis stíhaného skutku a obecné konstatování, že odposlechem lze zjistit podstatné okolnosti, které vedou přímo k pachateli trestné činnosti a ztotožnění osob, které se podílely na trestné činnosti, porušuje tím ustanovení § 88 odst. 1, 2 trestního řádu (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. ledna 2014, sp. zn. 4 Pzo 3/2013). Podle § 88 odst. 2 trestního řádu příkaz k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu musí být vydán písemně a musí být odůvodněn, včetně konkrétního odkazu na vyhlášenou mezinárodní smlouvu v případě, že se vede trestní řízení pro úmyslný trestný čin, k jehož stíhání mezinárodní smlouva zavazuje.

(JUDr. Jindřich Urbánek)

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatel, pan Dragojević, pracující jako námořník pro přepravní společnost sídlící v Chorvatsku, byl podezřelý ze zapojení do obchodu s drogami mezi Latinskou Amerikou a Chorvatskem. V březnu 2007 státní zástupce požádal o povolení k odposlechu stěžovatelova telefonu. Vyšetřující soudce odposlechy povolil se stručným odůvodněním, že žádost je opodstatněná, protože vyšetřování nemůže být vedeno jiným způsobem a odposlechy pana Dragojeviće jsou nezbytné pro ukončení vyšetřování, neboť existují dostatečné důvody pro podezření z jeho zapojení do trestné činnosti. Odposlechy byly následně opakovaně prodlouženy nebo obnoveny, vždy v zásadě se stejným odůvodněním jako v prvním rozhodnutí. V lednu 2009 byl pan Dragojević zatčen z podezření obchodu s drogami a praní špinavých peněz a bylo rozhodnuto o jeho umístění do vazby. Vazba byla opakovaně prodloužena z důvodu závažnosti

domnělé trestné činnosti a z důvodu možnosti pokračování v trestné činnosti (§ 5 – § 43).

V rámci soudního líčení stěžovatel požadoval vyloučení důkazů získaných prostřednictvím odposlechní, které byly z důvodu nedostatečného odůvodnění (v rozporu s příslušnými ustanoveními trestního řádu) nezákonné. Stěžovatelova žádost byla shledána nedůvodnou, přičemž se proti danému rozhodnutí nemohl odvolat. Žádost o vyloučení důkazů získaných odposlechy učinila ještě jednou neúspěšně stěžovatelova obhajoba (§ 34 – § 44).

Rozhodnutím z prosince 2009 byl stěžovatel Okresním soudem v Dubrovníku shledán vinným z trestných činů obchodu s drogami a praní špinavých peněz a byl odsouzen k trestu odnětí svobody na 9 let. Rozhodnutí kromě jiného vycházelo z výslechní svědků, důkazů získaných četnými prohlídkami a důkazů získaných tajnými odposlechy. Soud se vyjádřil i k otázce žádosti o vyloučení důkazů získaných odposlechy, konstatoval však, že rozhodnutí o povolení odposlechní (stejně jako samotný průběh odposlechní) bylo v souladu s trestním řádem a nelze je proto považovat za nezákonné. Proti rozhodnutí se stěžovatel neúspěšně bránil i u Nejvyššího a u Ústavního soudu (§ 45 – § 51).

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

I. K tvrzenému porušení článku 8 Úmluvy

2. Hodnocení Soudu

a) Obecné zásady

78. Soud opakuje, že telefonní hovory spadají pod pojem „soukromý život“ a „korespondence“ ve smyslu článku 8. Jejich monitorování představuje zásah do práv jednotlivce ve smyslu článku 8 (viz *Malone proti Spojenému království*, č. 8691/79, rozsudek ze dne 2. srpna 1984, § 64).

79. Takový zásah je ve smyslu odstavce 2 článku 8 odůvodněn, pouze pokud je „v souladu se zákonem“, sleduje jeden nebo vícero legitimních cílů stanovených odstavcem 2 a je pro dosažení cíle nebo cílů „nezbytný v demokratické společnosti“ (viz, kromě mnoha dalších, *Kvasnica proti Slovensku*, č. 72094/01, rozsudek ze dne 9. června 2009, § 77).

80. Pojem „v souladu se zákonem“ ve smyslu článku 8 odst. 2 obecně vyžaduje, aby měla napadená opatření v první řadě základ ve vnitrostátním právu, vztahuje se ale také ke kvalitě předmětného zákona, který musí být v souladu se zásadami právního státu a musí být přístupný dotčeným osobám, jež navíc musí

být schopny předvídat jeho důsledky (viz, kupříkladu, *Kruslin proti Francii*, č. 11801/85, rozsudek ze dne 24. dubna 1990, § 27).

81. V kontextu opatření tajného sledování, jakým je odposlech komunikace, nemohou požadavky právní „předvídatelnosti“ znamenat, že jednotlivec by měl být schopen předvídat, kdy mohou orgány odposlouchávat jeho komunikaci, tak, aby tomu mohl své chování přizpůsobit. Pokud je navíc pravomoc vládní složky vykonávána tajně, existuje zjevné riziko libovůle. Vnitrostátní právo proto musí být při stanovení přiměřených indicií ohledně okolností a podmínek, za jakých jsou veřejné orgány oprávněny přistoupit k daným opatřením, dostatečně jasné (viz kupř. *Malone*, cit. výše, § 67; *Huwig proti Francii*, č. 11105/84, rozsudek ze dne 24. dubna 1990, § 29; *Valenzuela Contreras proti Španělsku*, č. 27671/95, rozsudek ze dne 30. července 1998, § 46; *Weber a Saravia proti Německu*, č. 54934/00, rozhodnutí ze dne 29. června 2006, § 93; *Bykov proti Rusku*, č. 4378/02, rozsudek velkého senátu ze dne 10. března 2009, § 76).

82. Soud v tomto ohledu rovněž potvrdil potřebu existence záruk (viz *Kvasnica*, cit. výše, § 79). Vzhledem k tomu, že implementace opatření tajného sledování komunikace v praxi nepodléhá kontrole dotčeného jednotlivce nebo veřejnosti jako celku, bylo by v rozporu se zásadami právního státu, pokud by byla právní diskrece, svěřená exekutivě nebo soudci, vyjádřena v podobě neomezené pravomoci. Zákon proto musí obsahovat dostatečně jasné vymezení rozsahu jakékoliv obdobné diskrece přiznané odpovědným orgánům a způsob jejího výkonu tak, aby měl jednotlivec přiměřenou ochranu proti arbitrárním zásahům (viz *Bykov*, cit. výše, § 78, *Blaj*, cit. výše, § 128).

83. S ohledem na riziko, že systém tajného sledování může za účelem ochrany národní bezpečnosti podkopávat, nebo dokonce zničit demokracii pod zámkou její ochrany, musí být Soud navíc ubezpečen o tom, že existují adekvátní a účinné záruky proti zneužití. Dané posouzení závisí na všech okolnostech případu, jakými jsou povaha, rozsah a trvání možných zásahů, důvody požadované pro jejich nařízení, orgány odpovědné k jejich povolení, výkonu a kontrole, a typ prostředku nápravy poskytovaného vnitrostátním právem (viz *Klass a ostatní proti Německu*, č. 5029/71, rozsudek ze dne 6. září 1978, § 50; *Weber a Saravia*, cit. výše, § 106; *Association for European Integration and Human Rights a Ekimdzhiev proti Bulharsku*, č. 62540/00, rozsudek ze dne 28. června 2007, § 77; *Kennedy proti Spojenému království*, č. 26839/05, rozsudek ze dne 18. května 2010, § 153).

84. To má zvláště význam pro posouzení otázky, zda byl zásah při plnění legitimního cíle „nezbytný v demokratické společnosti“, protože Soud shledal,

že oprávnění provádět tajné sledování občanů je podle článku 8 přípustné, pouze pokud je bezpodmínečně nezbytné pro ochranu demokratických institucí (viz *Kennedy*, cit. výše, § 153). Při posuzování existence a rozsahu takové potřeby mají smluvní státy jistý prostor pro uvážení, tento prostor je však předmětem evropského dohledu. Soud musí stanovit, zda mají postupy pro dohled nad nařízením a implementací omezujících opatření takovou povahu, aby udržely „zásah“ v rámci mezí „nezbytnosti v demokratické společnosti“. Hodnoty demokratické společnosti musí být navíc v rámci kontrolních procesů, jež sledují, zda nedošlo k překročení limitů nezbytnosti ve smyslu čl. 8 odst. 2, dodržovány tak věrně, jak je to jenom možné (viz *Kvasnica*, cit. výše, § 80, *Kennedy*, cit. výše, § 154).

b) Použití v předmětném případě

(i) Zda došlo k zásahu

85. Soud poznamenává, že mezi stranami není sporu o tom, že odposlechy stěžovatelova telefonu a jeho tajné monitorování byly zásahem do jeho práv na respektování „soukromého života“ a „korespondence“, zaručeného článkem 8 Úmluvy. Soud neshledává důvod, proč by měl dospět k odlišnému závěru (viz, kupříkladu, *Malone*, cit. výše, § 54; *Khan proti Spojenému království*, č. 35394/97, rozsudek ze dne 12. května 2000, § 25; *Drakšas proti Litvě*, č. 36662/04, rozsudek ze dne 31. červenec 2012, § 52 – 53).

(ii) Zda byl zásah odůvodněný

86. Soud konstatuje, že v projednávaném případě stěžovatel neměl námitky obecně k existenci legislativy umožňující tajné sledování. Předmětem jeho stížnosti bylo konkrétní provedení takového sledování, které se uskutečnilo v souvislosti s trestním stíháním vedeným proti jeho osobě. Vzhledem k tomu, že Soud musí nejdříve stanovit, zda byl namítaný zásah „v souladu se zákonem“, je nevyhnutelné posoudit relevantní účinné vnitrostátní předpisy ve smyslu požadavků plynoucích ze základních zásad právního státu. Daný přezkum přitom nutně vyžaduje jistou míru obecnosti (viz *Kruslin*, cit. výše, § 32). V případech vycházejících z individuálních stížností musí Soud nicméně zaměřit svou pozornost nikoliv na zákon jako takový, ale na způsob, jakým byl aplikován v konkrétních okolnostech stěžovatelova případu (viz *Goranova-Karaenava proti Bulharsku*, č. 12739/05, rozsudek ze dne 8. března 2011, § 48).

87. V této souvislosti Soud poznamenává, že stěžovatel byl vystaven tajnému sledování na základě ustanovení § 180 odst. 1 (1) trestního řádu (viz odst. 55).

Z toho plyne, že stěžovatelovo tajné sledování mělo základ v relevantním vnitrostátním právu, jehož přístupnost v předmětném případě není problematická (viz *Kruslin*, cit. výše, § 29 – § 30).

88. Stěžovatelovy námitky nejsou primárně zaměřeny na nedostatek právního základu ve vnitrostátním právu, ale na selhání vnitrostátního soudu dodržet postupy předvídané zákonem, a to zejména ty, které jsou spojené s účinným posouzením skutečnosti, zda bylo použítí tajného sledování nezbytné a odůvodněné v konkrétním případě, jak požaduje § 182 odst. 1 trestního řádu (viz § 55 a 70).

89. Klíčovou otázkou pro Soud proto je, zda relevantní vnitrostátní správo, včetně způsobu, jakým bylo interpretováno vnitrostátními soudy, dostatečně jasně stanovovalo rozsah a způsob výkonu uvážení přiznaného veřejným orgánům, a zejména zda vnitrostátní systém tajného sledování garantoval dostatečné záruky proti různým způsobům zneužití (srovnej *Malone*, cit. výše, § 70; *Kruslin*, cit. výše, § 35 – 36; *Huvig*, cit. výše, § 34 – 35; *Kopp proti Švýcarsku*, č. 23224/94, rozsudek ze dne 25. března 1998, § 66 – 75). Vzhledem k tomu, že existence přiměřených záruk proti zneužití je záležitostí úzce spojenou s otázkou, zda byl v tomto případě splněn test „potřebnosti“, Soud se bude věnovat společně požadavku být „v souladu se zákonem“ a požadavku „nezbytnosti“ (viz *Kvasnica*, cit. výše, § 83 – 84).

90. Soud poznamenává, že na první pohled relevantní vnitrostátní právo jednoznačně stanoví, že na to, aby bylo jakékoliv tajné sledování v kontextu trestního stíhání zákonné, musí být nařízeno na základě žádosti státního zástupce vyšetřujícím soudcem (viz § 55 výše; § 182 trestního řádu). Zákonnými předpoklady pro vydání příkazu k tajnému sledování jsou existence pravděpodobného důvodu pro přesvědčení, že jednotlivec sám, nebo společně s dalšími, spáchal jeden z trestných činů upravených zákonem (viz § 55; § 181 trestního řádu), a skutečnost, že vyšetřování trestných činů je buď nemožné, nebo by bylo extrémně náročné (viz § 55; § 180 odst. 1 trestního řádu).

91. Vnitrostátní právo také explicitně stanoví, že příkaz vyšetřujícího soudce, povolující použití prostředků tajného sledování, musí být písemný a musí obsahovat výčet důvodů upřesňujících: informaci týkající se osoby, vůči které mají být opatření prováděna, relevantní okolnosti odůvodňující potřebu tajného sledování, lhůty, ve kterých mohou být opatření prováděna (ty musí být přiměřené sledovanému legitimnímu cíli), a rozsah opatření (viz § 55; § 182 odst. 1 trestního řádu).

92. Vnitrostátní právo tedy upravuje předchozí schválení použití prostředků tajného sledování, které musí být důkladné a musí z něj být patrné, že zákonné podmínky pro použití tajného sledování byly naplněny a použití daných opatření je za daných okolností nezbytné a přiměřené. Přísně vzato by měl mít každý jednotlivec v jurisdikci chorvatských soudů, spoléhající na daná ustanovení vnitrostátního zákona, jistotu, že tajné sledování bude podléhat předchozí soudní kontrole a bude vykonáno pouze na základě podrobného soudního příkazu, odůvodňujícího nezbytnost a přiměřenost každého opatření.

93. Význam předchozí soudní kontroly a odůvodnění příkazu k tajnému sledování je zdůrazněn rozhodnutím Ústavního soudu sp. zn. U-III-857/2008, ze dne 1. října 2008. Rozhodnutí vysvětluje zejména to, že pouze podrobné popsání důvodů „zaručuje, že použití prostředků tajného sledování bude předcházet existence «pravděpodobného důvodu k přesvědčení», že byl spáchán trestný čin upravený zákonem, že existuje minimální stupeň pravděpodobnosti spáchání konkrétního (ne jenom potenciálního) trestného činu, a že použití státní moci bude logické, přesvědčivé a následně napadnutelné v rámci řízení před příslušnými soudy“. V případě absence takového odůvodnění je podle Ústavního soudu příkaz k tajnému sledování v rozporu s trestním řádem (viz § 57).

94. V této souvislosti Soud zdůraznil že kontrola toho (kromě jiného), že použití daných opatření je omezeno na případy, kdy existují skutkové důvody pro podezření osoby z plánování, páchání nebo spáchání vážných trestných činů, a že opatření mohou být nařízena, pouze pokud neexistuje vyhlídka na úspěšné zjištění skutkových okolností jiným způsobem, nebo by to bylo daleko náročnější, a provedena orgánem zmocněným k povolení tajného sledování, představuje záruku odpovídajícího postupu pro zajištění, aby opatření nebyla nařizována nahodile, nepravidelně nebo bez řádné a náležité úvahy (viz *Klass a ostatní*, cit. výše, § 51). Je proto nezbytné, aby povolující orgán (v předmětném případě vyšetřující soudce) určil, zda jsou dány přesvědčivé důvody pro povolení tajného sledování (srovnej *Iordachi a ostatní proti Moldavsku*, č. 25198/02, rozsudek ze dne 10. února 2009, § 51).

95. V projednávané věci byly čtyři příkazy k tajnému sledování stěžovatele, vydané vyšetřujícím soudcem Okresního soudu v Záhřebu, založeny pouze na odkazu na existenci žádosti Úřadu pro potlačování korupce a organizovaného zločinu na použití prostředků tajného sledování a na ustanovení zákona stanovujícího, že „vyšetřování by nemohlo být vedeno jinými prostředky nebo by jeho vedení bylo extrémně náročné“ (viz § 9, 11, 13 a 17). Nebyly uvedeny žádné detaily týkající se skutkových okolností předmětného případu a zejména okolností svědčících o možnosti domněnky, že došlo ke spáchání trestného činu a že vyšetřování nemohlo být vedeno jiným, méně rušivým, způsobem.

96. I když to bylo ve zjevném rozporu s požadavky relevantního vnitrostátního zákona a výše citovanou judikaturou Ústavního soudu (viz § 55 a 93), zdá se, že tento postup byl schválen praxí Nejvyššího soudu a později i Ústavního soudu. Nejvyšší soud v rámci posuzování přípustnosti důkazů (což je v rámci Úmluvy jinou záležitostí, viz § 99 níže) zejména uvedl, že nedostatečné odůvodnění příkazu k tajnému sledování v rozporu s ustanovením § 182 odst. 1 trestního řádu může být kompenzováno retrospektivním uvedením důvodů získaných ze spisu, se zřetelem na relevantní otázky v pozdější fázi řízení soudy rozhodujícími o žádosti na vyloučení důkazů (viz § 58). To je, zdá se, akceptováno Ústavním soudem, který ve svém rozhodnutí sp. zn. U-III-2781/2010, ze dne 9. ledna 2014, stanovil, že pokud příkaz k tajnému sledování neobsahoval odůvodnění, mohly být důvody uvedeny v rozsudku soudu prvního stupně, nebo v rozhodnutí o žádosti o vyloučení nezákonně získaných důkazů (§ 60).

97. Z výše uvedeného plyne, že i když trestní řád výslovně předpokládá předchozí soudní přezkum a detailní odůvodnění při povolování příkazu k tajnému sledování, vnitrostátní soudy umožnily retrospektivní ospravedlnění jejich postupu, přestože nedostály zákonnému požadavku předchozí soudní kontroly při povolování tajného sledování. V tak citlivé oblasti, jakou je využití tajného sledování, které je podle Úmluvy přípustné, pouze pokud je nevyhnutelné pro ochranu demokratických orgánů, má Soud problém akceptovat situaci vytvořenou vnitrostátními soudy. Uvádí, že praxe při aplikaci práva, jež vzhledem k stanoviskům přijatým Ústavním i Nejvyšším soudem není sama o sobě zcela jasná (viz § 93, 96 a 57 – 61), koliduje s jasným zněním zákona, limitujícím výkon uvážení svěřeného orgánům veřejné správy při používání tajného sledování (srovnej *Kopp*, cit. výše, § 73, *Kvasnica*, cit. výše, § 87).

98. Soud se navíc domnívá, že v situaci, kdy zákonodárce předpokládá předchozí soudní přezkum proporcionality použití opatření tajného sledování, může obcházení tohoto požadavku zpětným odůvodněním poskytnutým soudy těžko poskytnout adekvátní a dostatečné garance proti potenciálnímu zneužití, protože otevírá dveře libovůli, spočívající v provedení tajného sledování v rozporu s postupy stanovenými zákonem.

99. To platí obzvláště v případech, kdy je pro jednotlivce vystaveného tajnému sledování jedinou účinnou možností, jak zpochybnit zákonnost použití daných prostředků, jejich napadení před trestními soudy v rámci proti němu vedeného trestního řízení (viz § 72). Soud již uvedl, že i když mohly soudy v rámci trestního řízení posuzovat otázky spravedlnosti přijetí důkazů v trestním řízení, nemohly se vypořádat s podstatou stížnosti na porušení Úmluvy, že zásah do stěžovatelova práva na respektování soukromého života nebyl „v souladu se

zákonem“, a měly ještě míň možností zajistit v souvislosti se stížností přiměřenou nápravu (viz *Khan*, cit. výše, § 44; *P. G. a J. H. proti Spojenému království*, č. 44787/98, rozsudek ze dne 25. září 2001, § 86; *Goranova-Karaeneva*, cit. výše, § 59).

100. To lze pozorovat i v projednávaném případě, kde se příslušné trestní soudy při posuzování použití prostředků tajného sledování omezily na přípustnost takto získaných důkazů a neposuzovaly podstatu požadavků plynoucích z Úmluvy, týkajících se námitek na arbitrární zásah do stěžovatelových práv plynoucích z článku 8 Úmluvy (§ 46 a 48). Vláda současně neposkytla žádné informace ohledně prostředků nápravy, jako např. žádost o vydání deklarativního rozsudku nebo žaloba na náhradu škody, které by osobám ve stěžovatelově situaci byly dostupné (viz *Association for European Integration and Human Rights a Ekimdzhev*, cit. výše, § 102).

101. Na základě výše uvedených skutečností Soud konstatuje, že relevantní vnitrostátní právo tak, jak jej interpretují a aplikují příslušné soudy, není ve vztahu k rozsahu a způsobu výkonu uvážení svěřeného státním orgánům dostatečně jasné a v praxi neposkytuje adekvátní záruky vůči možným zneužitím. Postup při příkazu a dohledu nad prováděním odposlechů stěžovatelova telefonu nebyl v souladu s požadavkem zákonnosti a nebyl ani přiměřený tak, aby udržel zásah do stěžovatelova práva na respektování soukromého života a korespondence v mezích „nezbytnosti v demokratické společnosti“.

102. Došlo tedy k porušení článku 8 Úmluvy.

II. K tvrzeným porušením článku 6 odst. 1 Úmluvy

103. Stěžovatel namítal nedostatek nestrannosti rozhodujícího senátu a použití důkazů získaných tajným sledováním v rámci trestního řízení vedeného proti stěžovateli.

(...)

B. Použití důkazů získaných tajným sledováním v řízení

(b) Hodnocení Soudu

(i) Obecné zásady

127. Soud opakuje, že ve smyslu článku 19 Úmluvy je jeho povinností zajistit dodržování závazků smluvních států Úmluvy. Mezi jeho úkoly naopak nepatří

vypořádání se skutkovými nebo právními vadami údajně způsobenými vnitrostátními soudy, ledaže tím došlo k porušení práv a svobod chráněných Úmluvou. Článek 6 garantuje právo na spravedlivé řízení, nestanoví ale žádná pravidla pro přípustnost důkazů jako takových, což je primárně otázkou vnitrostátní právní úpravy (viz, kromě dalších, *Schenk proti Švýcarsku*, č. 10862/84, rozsudek ze dne 12. července 1988, § 45 – 46; *Teixeira de Castro proti Portugalsku*, č. 25829/94, rozsudek ze dne 9. června 1998, § 34).

128. Úkolem Soudu není určit, zda je konkrétní typ důkazu (kupříkladu nezákonně získaný důkaz) přípustný, nebo zda je stěžovatel vinný, či nikoliv. Otázkou je, zda bylo řízení jako celek, včetně způsobu, jakým byly důkazy získány, spravedlivé. To zahrnuje posouzení předmětné „nezákonnosti“ a tam, kde bylo porušeno jiné právo ve smyslu Úmluvy, povahy konstatovaného porušení (viz *Allan proti Spojenému království*, č. 48539/99, rozsudek ze dne 5. listopadu 2002).

129. Při posuzování toho, zda je řízení jako celek spravedlivé, je potřeba zohlednit, zda byla respektována práva obhajoby. Musí být zkoumáno zejména to, jestli měl stěžovatel možnost napadnout autentičnost důkazů a rozporovat jejich použití. Navíc musí být zohledněna i kvalita důkazů, včetně toho, zda okolnosti, za nichž byly důkazy získány, nevyvolávají pochybnosti o jejich hodnověrnosti nebo přesnosti. Zatímco z hlediska spravedlnosti není nezbytně problémem, pokud získaný důkaz nebyl podpořený jiným materiálem, lze poznamenat, že pokud je důkaz velice silný a neexistuje riziko jeho nespolehlivosti, je potřeba dalšího podpůrného důkazu úměrně nižší (viz, kromě dalších, *Bykov*, cit. výše, § 90).

130. V této souvislosti, zejména při zkoumání povahy konstatovaného porušení Úmluvy, Soud poznamenává, že v několika případech shledal použití zařízení pro tajné odposlechy v rozporu s článkem 8 Úmluvy, jelikož zásah nebyl „v souladu se zákonem“. Přijetí důkazu nicméně za daných okolností nebylo v rozporu s požadavky spravedlnosti garantovanými článkem 6 odst. 1 (viz *Khan*, cit. výše, § 25 – 28; *P. G. a J. H. proti Spojenému království*, cit. výše, § 37 – 38; *Bykov*, cit. výše, § 94 – 105).

(ii) Použití daných zásad v projednávaném případě

131. Soud nejdřív poznamenává, že stěžovatel neuvedl žádný argument rozporující spolehlivost informací získaných prostředky tajného sledování. Svě námitky omezil výhradně na formální použití daných informací v řízení (srovnej *Kahn*, cit. výše, § 38; *P. G. a J. H.*, cit. výše, § 79; *Bykov*, cit. výše, § 95).

132. Měl také reálnou možnost napadnout autentičnost důkazů a namítat jejich použití, a tuto možnost v řízení před soudem první instance (viz § 35 a 42), stejně jako v rámci odvolání (viz § 47) a ústavní stížnosti (viz § 49), využil. Vnitrostátní soudy posoudily jeho tvrzení a svá rozhodnutí odůvodnily (viz § 46, 48 a 50). Skutečnost, že stěžovatel na jednotlivých stupních nebyl úspěšný, nelze zaměňovat s reálnou možností rozporovat důkazy a jejich použití (viz *Schenk*, cit. výše, § 47; *Khan*, cit. výše, § 38).

133. Soud dále uvádí, že napadené důkazy nebyly jedinými důkazy, z nichž vzešlo odsouzení (srovnej *Schenk*, cit. výše, § 48). Při odsouzení stěžovatele vzal Okresní soud v Dubrovniku do úvahy stěžovatelovu výpověď a výpovědi jeho spoluobviněných a posuzoval je ve srovnání se svědky a důkazy získanými četnými prohlídkami a zabaveními (viz § 45).

134. S ohledem na výše uvedené okolnosti Soud konstatuje, že stěžovatelovo tvrzení o nedodržení práv obhajoby ve vztahu k předloženým důkazům a tvrzení o arbitrárním hodnocení důkazů vnitrostátními soudy není ničím podložené (viz *Bykov*, cit. výše, § 98). Závěrem Soud konstatuje, že použití rozporovaných nahrávek při dokazování nepřipravilo stěžovatele o právo na spravedlivé řízení.

135. K porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy proto nedošlo.

III. K aplikaci článku 41 Úmluvy

(...)

A. Újma

137. Stěžovatel požaduje 20 000 EUR z titulu nemajetkové újmy.

138. Vláda považuje stěžovatelův požadavek za přehnaný, nedůvodný a nedoložený.

139. S ohledem na všechny okolnosti projednávaného případu Soud uznává, že stěžovatel utrpěl nemajetkovou újmu, kterou nelze napravit pouze konstataváním porušení. Při posouzení na základě zásady ekvity Soud stěžovateli z titulu nemajetkové újmy přiznává 7500 EUR a případnou částku daně, kterou může být stěžovatel povinen zaplatit.

(...)

VÝROK

Z těchto důvodů Soud jednomyslně

1. Prohlašuje stížnost za přijatelnou;
2. Rozhoduje, že došlo k porušení článku 8 Úmluvy;
3. Rozhoduje, že nedošlo k porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy ve vztahu k nedostatku nestrannosti rozhodujícího senátu;
4. Rozhoduje, že nedošlo k porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy ve vztahu k použití důkazů získaných v rámci tajného sledování v trestním řízení vedeném proti jeho osobě;
5. Rozhoduje
 - a) že žalovaný stát má stěžovateli zaplatit ve lhůtě tří měsíců ode dne, kdy rozsudek nabude právní moci podle článku 44 odst. 2 Úmluvy, následující částku, přepočtenou na chorvatské kuny kurzem použitelným v den dohody:
 - i) 7500 EUR (sedm tisíc pět set eur) a případnou částku daně, kterou může být stěžovatel povinen zaplatit, za nemajetkovou újmu;
 - ii) 2160 EUR (dva tisíce sto šedesát eur) a případnou částku daně, kterou může být stěžovatel povinen zaplatit, za náklady řízení;
 - b) že od uplynutí výše uvedené lhůty až do zaplacení bude stanovená částka zvyšována o prostý úrok se sazbou rovnající se sazbě marginální zápůjční facility Evropské centrální banky platné v tomto období, zvýšené o tři procentní body;
4. Zamítá návrh na přiznání spravedlivého zadostiučinění ve zbytku.

(zpracovala Mgr. Bc. Alžběta Králová)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
PÁTÁ SEKCE
27. ledna 2015
VĚC ULRICH FUCHS
(rozhodnutí ve věci Ulrich Fuchs proti Německu,
stížnosti č. 29222/11 a 64345/11)

Dotčené články Úmluvy:

článek 6, článek 8, článek 10

Odkazy na českou právní úpravu:

články 10, 12, 17, 26 Listiny základních práv a svobod,

§ 345, § 346 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník,

§ 16 odst. 2, § 17, § 32 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii

Klíčová slova:

Advokát – ochrana práv (pověsti) a svobod jiných – právo na svobodu projevu – spravedlivý proces

K limitům projevů advokáta při podávání trestního oznámení na orgány činné v trestním řízení a při vyjadřování pochybnosti ohledně správnosti znaleckého posudku v souvislosti s obhajobou klienta

Autorský komentář:

Předkládané rozhodnutí ve věci Fuchs proti Německu se dotýká především problematiky hranic, v rámci nichž se advokát může pohybovat při obhajobě klienta. Podle ESLP zvláštní postavení advokátů je staví do ústředního postavení v rámci výkonu spravedlnosti jakožto prostředníků mezi veřejností a soudy. Toto postavení vysvětluje obvyklá omezení, vztahující se na jednání členů advokátní komory. Navíc soudy – garanti spravedlnosti, jejichž role je ve státě založeném na vládě práva klíčová – musí mít důvěru veřejnosti. Vzhledem ke klíčové roli advokátů v této oblasti od nich lze očekávat, že budou přispívat k hladkému chodu justice a zachovávat tak důvěru veřejnosti v justici (*Schöpfer proti Švýcarsku*, č. 25405/94, rozsudek ze dne 20. května 1998, § 29 – 30).

V projednávaném případě vyvstala otázka, zda uvedené postupy advokáta spočívající v zamlčení relevantních informací v rámci trestního oznámení ohledně vzloupání do prostor společnosti, kterou zastupoval, v důsledku čehož byly orgány veřejné moci uváděny v omyl ohledně spáchání trestného činu, a dále v obvinění znalce z falšování důkazů v neprospěch klienta, mohly být odůvodněny legitimním sledováním zájmů klienta. Přestože ESLP dovodil, že odsouzení a kárný postih advokáta byly zásahem do advokátova práva na svobodný projev, záro-

veň shledal, že stěžovatel vědomě předložil neúplné a tudíž zavádějící informace o prohledání prostor společnosti policií, čímž způsobil, že státní zastupitelství zahájilo zbytečné vyšetřování. Legitimním sledováním zájmů klienta nebylo možné odůvodnit ani „útočné“ obvinění znalce, které neobsahovalo žádnou objektivní kritiku jeho práce. Z těchto důvodů odsouzení stěžovatele (advokáta) za uvádění orgánů veřejné moci v omyl sloužilo účelu ochrany funkce státního zastupitelství, spočívající v zabránění narušování veřejného pořádku a trestné činnosti, stejně tak jako jeho odsouzení za pomluvu sledovalo legitimní cíl ochrany pověsti a práv dotčeného znalce. Znalce je totiž nezbytné vždy chránit před útočnými a urážlivými slovními útoky při jejich profesní činnosti (*Nikula proti Finsku*, č. 31611/96, rozsudek ze dne 21. března 2002, § 48). Současně ESLP zdůraznil, že tyto zásahy byly „nezbytné v demokratické společnosti“, a proto v projednávané věci nedošlo k porušení článku 10 Úmluvy.

Uvedené vymezení a upřesnění podmínek vztahujících se k možnostem stíhání advokáta (obhájce) za obdobné trestné činy v České republice (např. za křivé obvinění – srov. přiměřeně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. srpna 2006, sp. zn. 5 Tdo 883/2006, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. října 2008, sp. zn. 3 Tdo 1260/2008, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. června 2006, sp. zn. 15 Tdo 574/2006) má zásadní význam i pro českou rozhodovací praxi. Uplatní se i při vymezení rozsahu ochrany základních práv při disciplinárním řízení a jeho přezkumu (např. usnesení Ústavního soudu ze dne 25. července 2013, sp. zn. III. ÚS 3811/11), a to konkrétně ve vztahu k právům a povinnostem členů advokátní komory (pro zajímavost srov. rozhodnutí kárného senátu České advokátní komory ze dne 12. dubna 2013, týkající se námítky advokáta o podjatosti znalce v rozporu se stavovskými předpisy).

(Prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D.)

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatel vlastní prostory v Mnichově, které pronajímal společnosti H. Tato společnost je dále pronajala mimo jiné skupině vzájemné podpory mužů bojujících s pedofilními tendencemi. V prosinci 2003 tyto prostory prohledala policie. Stěžovatel žádal vysvětlení na policii, kde mu byl předložen rozkaz k domovní prohlídce vůči skupině nazvané „AG Pädo“. Stěžovatel, zastupující společnost H., následně podal trestní oznámení. V trestním oznámení uvedl, že došlo k vloupání do prostor společnosti H., s tím, že došlo k poškození vstupních dveří, které byly zřejmě otevřeny paklíčem, a k násilnému otevření skříní. Stěžovatel v trestním oznámení dále uvedl, že prozatím nemůže být uvedeno, zda došlo k odcizení některých dokumentů, a že podle třetích osob se zřejmě jednalo o akci policie. Z komunikace s policií nicméně dle stěžovatele vyplynulo, že nebyl vydán žádný rozkaz k domovní pro-

hlídce, který by se týkal společnosti H. Podle stěžovatele navíc neexistoval žádný důvod k vydání takového příkazu vůči společnosti H. Stěžovatel dále v trestním oznámení žádal zjištění pachatelů, kteří loupež uskutečnili. Státní zastupitelství zahájilo následně trestní vyšetřování, které bylo po obdržení informace od policie, že se nejednalo o loupež, zastaveno (§ 3 – § 6).

Stěžovatel zastupoval jako obhájce pana K., podezřelého ze stahování dětské pornografie do svého počítače. Protože soubory byly zašifrovány, policie se obrátila na IT znalce pana H., který soubory rozšifroval, ale nevysvětlil, jaké postupy při dešifrování souborů použil. Stěžovatel předložil Obvodnímu soudu v Mnichově vyjádření k obvinění svého klienta, v němž uvedl, že důkazy jsou založené na souborech, nalezených u obžalovaného, které byly pozměněny, takže hodnocení souborů obsahujících dětskou pornografii je prováděno na souborech nově vytvořených znalci, přičemž chybí popis, jak byly tyto soubory vytvořeny. Podle stěžovatele je jisté, že bez předchozí změny nemohly být uloženy soubory dešifrovány, a předkládané důkazy jsou proto značně pochybné. Z tohoto důvodu by dle stěžovatele měly být použité postupy zveřejněny před začátkem procesu. Podle stěžovatele má soukromá společnost (která expertizu provedla) osobní zájem na úspěšných výsledcích vyšetřování bez ohledu na fakta. Pan H. následně podal na stěžovatele trestní oznámení (§ 7 – § 9).

V roce 2005 Obvodní soud v Mnichově odsoudil stěžovatele za uvedení orgánů veřejné moci v omyl ohledně spáchání trestného činu a za pomluvu znalce H. a uložil mu pokutu. Podle obvodního soudu si byl stěžovatel vědom, že domovní prohlídku provedla policie na základě příslušného rozkazu, a stěžovatel tak uvedl veřejné orgány v omyl bez ohledu na skutečnost, zda prohlídka byla legální nebo ne. Zemský soud a vrchní zemský soud, které následně o případu rozhodovaly, v zásadě potvrdily závěry obvodního soudu (zemský soud kvalifikoval pomluvu jako urážku, vrchní zemský soud ale tento výrok zrušil). Zemský soud ve vztahu k trestnému činu pomluvy shledal, že tvrzení stěžovatele nebyla založena na skutkovém základě a že znalec dostatečně vysvětlil, jak dokázal dešifrovat příslušná data i bez jejich změny. Protože stěžovatel učinil urážlivé výroky při výkonu funkce advokáta, bylo nutné posoudit, zda by mohly být tyto výroky odůvodněné s ohledem na legitimní sledování zájmů klienta. Vrchní zemský soud v této souvislosti s odkazem na rozsudek Soudu ve věci *Steuer proti Nizozemí* (č. 39657/98, rozsudek ze dne 28. října 2003) uvedl, že ačkoli drastická vyjádření jsou v rámci „boje za spravedlnost“ povolena, jednání advokáta musí být „zdrženlivé, čestné a důstojné“. Urážlivý charakter obvinění byl o to závažnější, že dané výroky se nedotýkaly pouze osobní cti znalce, ale i jeho profesní reputace, a dokonce naznačovaly, že znalec se účastnil trestné činnosti. Jako polehčující okolnost byla uznána skutečnost, že stěžovatel nevnese svá obvinění veřejně, ale pouze v rámci řízení (§ 10 – § 21).

V roce 2009 udělil kárný advokátní soud prvního stupně stěžovateli napomenu-tí a uložil mu finanční pokutu. Při zjišťování skutkového stavu kárný soud odkázal

zejména na spis z trestního řízení proti stěžovateli. Podle kárného soudu stěžovatel spácháním dvou činů, které byly předmětem trestního řízení, porušil povinnost vykonávat svědomitě svou profesi. Odvolací kárný soud zamítl stěžovatelovu žádost o vyžádání si spisu z trestního řízení vedeného proti K., za účelem prokázání, že znalec odmítl zveřejnit své postupy. Zdůvodnění odsouzení stěžovatele bylo obdobné jako v případě trestních soudů v předcházejícím řízení (§ 22 – § 27).

STÍŽNOSTI

31. Stěžovatel namítal, že řízení vedoucí k jeho trestnímu a kárnému odsouzení, včetně délky tohoto řízení, porušilo články 10, 8 a 6 Úmluvy. Dále namítal nedostatečnou nestrannost kárného soudu a diskriminaci z důvodu zastupování osoby podezřelé z pedofilních činů. Konečně stěžovatel namítal, že mu byl odepřen účinný prostředek nápravy proti kárnému řízení.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

I. Spojení stížností

32. S ohledem na podobný předmět stížností považuje Soud za vhodné rozhodnout o stížnostech v rámci jednoho rozhodnutí v souladu s článkem 42 odst. 1 Jednacího řádu Soudu.

II. Tvrzené porušení článku 10 Úmluvy

33. Stěžovatel tvrdí, že jeho odsouzení v trestním a kárném řízení porušilo jeho právo na svobodu projevu podle článku 10 Úmluvy, který stanovuje:

„1. Každý má právo na svobodu projevu. Toto právo zahrnuje svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování státních orgánů a bez ohledu na hranice. Tento článek nebrání státům, aby vyžadovaly udělování povolení rozhlasovým, televizním nebo filmovým společenstvem.

2. Výkon těchto svobod, protože zahrnuje i povinnosti a odpovědnost, může podléhat takovým formalitám, podmínkám, omezením nebo sankcím, které stanoví zákon a které jsou nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, územní celistvosti nebo veřejné bezpečnosti, ochrany pořádku a předcházení zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky, ochrany pověsti nebo práv jiných, zabránění úniku důvěrných informací nebo zachování autority a nestrannosti soudní moci.“

34. Stěžovatel uvedl, že informace poskytnuté policejním orgánům v rámci jeho trestního oznámení byly pravdivé. Skutečnost, že vynechal některá fakta,

nemohla založit jeho trestní odpovědnost. Ze své pozice advokáta nebyl povinen prozradit všechny mu známé skutečnosti, zejména ty, které mu byly známe pouze v souvislosti s dokumenty jiného klienta a spadaly pod jeho povinnost mlčenlivosti.

35. Pokud jde o jeho odsouzení za pomluvu, stěžovatel uvedl, že mu musí být umožněno, v jeho pozici obhájce, kritizovat znalecké metody a vyjadřovat pochybnosti ohledně správnosti znaleckého posudku.

36. Soud má za to, že odsouzení stěžovatele zasáhla do jeho práva na svobodu projevu. Soud uvádí, že odsouzení byla založena na relevantních ustanoveních trestního zákoníku a federálního zákoníku pro právnické profese, a byla proto stanovena zákonem ve smyslu odstavce 2 článku 10.

37. Soud se dále domnívá, že odsouzení stěžovatele za uvádění orgánů veřejné moci v omyl sloužilo účelu ochrany funkce státního zastupitelství, spočívající v zabránění narušování veřejného pořádku a trestné činnosti, a že odsouzení za pomluvu sledovalo legitimní cíl ochrany pověsti a práv znalce H.

38. Zbývá přezkoumat, zda tyto zásahy byly „nezbytné v demokratické společnosti“. Test „nezbytnosti v demokratické společnosti“ vyžaduje, aby Soud posoudil, zda namítaný zásah odpovídal „naléhavé společenské potřebě“, zdali byl přiměřený sledovanému legitimnímu cíli a zdali důvody uvedené národními orgány na jeho ospravedlnění jsou relevantní a dostatečné. Při posouzení, zda taková „potřeba“ existuje a jaká opatření by měla být k řešení této potřeby přijata, přísluší národním orgánům určitá míra uvážení. Toto právo uvážení není nicméně neomezené, ale pojí se nerozlučně s evropským dohledem Soudu. Úkolem soudu při vykonávání této dohledové funkce není nahrazovat národní orgány, ale spíše posoudit ve smyslu článku 10, ve světle případu jako celku, rozhodnutí, která národní orgány přijaly v rámci své míry uvážení (*Stoll proti Švýcarsku*, č. 69698/01, rozsudek velkého senátu ze dne 10. prosince 2007, § 101).

39. Specifickým rysem tohoto případu je skutečnost, že stěžovatel je povoláním advokát a že skutky vedoucí k jeho odsouzení souvisely s jeho profesní činností. V rozsudku *Nikula proti Finsku* (č. 31611/96, rozsudek ze dne 21. března 2002, § 45 – 50; také *Steur proti Nizozemí*, č. 39657/98, rozsudek ze dne 28. října 2003, § 36) Soud shrnul zvláštní zásady vztahující se na právnickou profesi následujícím způsobem:

„45. Soud připomíná, že zvláštní postavení advokátů je staví do ústředního postavení v rámci výkonu spravedlnosti jakožto prostředníků mezi veřejností a soudy. Toto postavení vysvětluje obvyklá

omezení, vztahující se na jednání členů advokátní komory. Navíc soudy – garanti spravedlnosti, jejichž role je ve státě založeném na vládě práva klíčová – musí mít důvěru veřejnosti. Vzhledem ke klíčové roli advokátů v této oblasti od nich lze očekávat, že budou přispívat k hladkému chodu justice a zachovávat tak důvěru veřejnosti v justici (*Schöpfer proti Švýcarsku*, č. 25405/94, rozsudek ze dne 20. května 1998, § 29 – 30).“

40. Pokud jde o skutkové okolnosti v projednávané věci, Soud podotýká, že vnitrostátní soudy odsoudily stěžovatele v trestním a kárném řízení za uvedení orgánů veřejné moci v omyl na základě úvahy, že stěžovatel vědomě předložil neúplné a tudíž zavádějící informace o prohledání kancelářských prostor, čímž způsobil, že státní zastupitelství zahájilo zbytečné vyšetřování. Soud poznamenává, že státy jako strany Úmluvy jsou oprávněny sankcionovat záměrné předložení zavádějících informací státnímu zastupitelství, za účelem ochrany funkce státního zastupitelství, spočívající v zabraňování narušování veřejného pořádku a trestné činnosti. Soud se domnívá, že stěžovatel přesvědčivě nevysvětlil, proč by se jednalo o porušení profesní důvěrnosti vůči jeho klientu, pokud by předložil veškeré mu známé skutečnosti, včetně faktu, že soud vydal příkaz k domovní prohlídce. Nic také nenavzdávající tomu, že by pokuty uložené stěžovateli byly nepřiměřené sledovanému cíli. Ve světle uvedeného Soud uznává, že zásah do stěžovatelova práva na svobodný projev byl důvodný ve smyslu odstavce 2 článku 10 jako nezbytný v demokratické společnosti za účelem prevence narušení veřejného pořádku a trestné činnosti.

41. Co se týče odsouzení stěžovatele za pomluvu znalce H., Soud poznamenává, že vnitrostátní soudy byly názoru, že podání stěžovatele jakožto obhájce obsahovala obvinění, podle nichž znalec H. vytvořil nová data za účelem dosažení výsledku, o němž usilovalo státní zastupitelství, a že měl osobní zájem na falšování důkazů. Soud dále poznamenává, že Zemský soud v Mnichově ve svém rozhodnutí z 22. března 2007 pečlivě posoudil, zda daná prohlášení by mohla být odůvodněná jakožto legitimní obrana zájmů jeho klienta, čímž odkázal na judikaturu Soudu týkající se role obhájce v trestním řízení. Zemský soud připustil, že metody aplikované znalcem si žádaly detailnější posouzení, ale měl za to, že uvedené neumožňovalo stěžovateli obecně dovodit, že by znalec falšoval důkazy. Odvolací kárný soud ve svém rozhodnutí z 20. dubna 2010 navíc uvedl, že útočné prohlášení neobsahovalo žádnou objektivní kritiku práce znalce v konkrétní věci, ale bylo zaměřené obecně vůči jeho jednání a obecně hodnotilo znalcovy závěry jako nepoužitelné. Za těchto okolností Soud akceptuje závěry vnitrostátních soudů, že prohlášení, která byla předmětem trestního a kárného řízení, nebyla odůvodněná legitimním sledováním zájmu stěžovatelova klienta.

42. Soud dále poznamenává, že trestní soud vzal v úvahu, že prohlášení nebyla učiněna veřejně, ale písemnou formou v kontextu konkrétního trestního řízení.

Soud také podotýká, že znalci musí být schopni vykonávat své povinnosti nerušeně, pokud mají být úspěšní v plnění svých úkolů. Může být proto nezbytné chránit je před útočnými a urážlivými slovními útoky při jejich profesní činnosti (*Nikula proti Finsku*, č. 31611/96, rozsudek ze dne 21. března 2002, § 48). Konečně Soud poznamenává, že pokuty uložené stěžovateli se nejeví nepřiměřené sledovanému cíli.

43. S ohledem na výše uvedené úvahy Soud uvádí, že se nejeví, že by v projednávané věci došlo k porušení článku 10 Úmluvy. Z toho vyplývá, že tato námitka je zjevně neopodstatněná a musí být odmítnuta v souladu s článkem 35 odst. 3 písm. a) a odst. 4 Úmluvy.

III. Tvrzené porušení článku 6 Úmluvy

44. Stěžovatel namítal, že řízení vedoucí k jeho odsouzení v trestním a kárném řízení porušila jeho práva zaručené článkem 6 Úmluvy, jehož relevantní části zní:

„Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě... a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem, který rozhodne ... o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu.“

45. Stěžovatel namítal, že kárné soudy mu odmítly zpřístupnit spis z trestního řízení proti jeho klientu K., což by dle jeho tvrzení odhalilo skutečnost, že příkaz k domovní prohlídce byl neúplný a nezákonný a že znalecký posudek znalce H. byl skutečně chybný.

46. Vnitrostátní soudy nadto nevzaly v úvahu stěžovatelovo tvrzení, že fakta poskytnutá v rámci jeho trestního oznámení byla správná, čímž došlo k porušení jeho práva být slyšen. V tomto ohledu se stěžovatel dovolával také principu rovnosti zbraní. S ohledem na své odsouzení za pomluvu stěžovatel namítal, že soudy nevzaly v úvahu oprávněnost jeho kritiky znaleckého posudku. Dále namítal, že vrchní zemský soud, když odkazoval na komentář státního zástupce, neodůvodnil blíže, proč odmítl jeho odvolání v otázkách práva.

47. Soud připomíná, že mu nepřísluší zabývat se skutkovými či právními pochybeními domněle způsobenými národními soudy, ledaže by porušily práva a svobody chráněné Úmluvou (*Garcia Ruiz proti Španělsku*, č. 30544/96, rozsudek velkého senátu ze dne 21. ledna 1999, § 28). Nadto platí, že ačkoliv článek 6 odst. 1 ukládá soudům odůvodňovat svá rozhodnutí, nelze jej chápat tak, že ukládá uvést detailní odpověď na každý argument (*Garcia Ruiz proti Španělsku*,

cit. výše, § 26). V projednávaném případě nic nenasvědčuje tomu, že by německé soudy náležitě neposoudily jednotlivé stěžovatelovy argumenty. Zejména co se týče odsouzení za uvedení orgánů veřejné moci v omyl, soudy blíže rozvedly skutečnost, že stěžovatel neposkytl policejním orgánům některé relevantní informace, ačkoliv o nich věděl. Posouzení vnitrostátních soudů, že z hlediska stěžovatelovy trestní odpovědnosti nebylo rozhodné, zda příkaz k domovní prohlídce byl zákonný nebo ne, navíc spadá do působnosti vnitrostátních soudů jako součást interpretace a aplikace vnitrostátního práva. Co se týče odsouzení za pomluvu, vrchní zemský soud vzal výslovně v úvahu, že znalec H. využil doplňkových výzkumných prostředků získaných od kolegy a že použité metody bylo nutné blíže vysvětlit v průběhu trestního řízení proti klientu stěžovatele. Stručné odůvodnění Spolkového soudního dvora vyhovovalo požadavkům článku 6 Úmluvy, s ohledem na fakt, že stěžovatel nezpochybnil, že byl s podáním státního zástupce, na které soud odkazoval, seznámen ještě před vydáním rozhodnutí.

48. Co se týče stěžovatelovy námitky ohledně domnělého opomenutí vnitrostátního soudu, který nepoužil spis z trestního řízení proti H., Soud připomíná, že opakovaně rozhodl, že stanovení podmínek přípustnosti důkazu přísluší vnitrostátnímu právu a vnitrostátním soudům a že Soudu přísluší pouze posouzení, zda řízení bylo vedeno spravedlivě (*Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království*, č. 26766/05 a 22228/06, rozsudek velkého senátu ze dne 15. prosince 2011, § 118). Soud uvádí, že rozhodnutí nevyužít spis z trestního řízení proti H. se nejvíe být žádným způsobem svévolné.

49. Ve světle těchto úvah Soud uzavírá, že se nejvíe, že by došlo k porušení článku 6 Úmluvy v trestním a kárném řízení proti stěžovateli. Z toho vyplývá, že tato část stížnosti je zjevně neopodstatněná a musí být odmítnuta v souladu s článkem 35 odst. 3 písm. a) a odst. 4 Úmluvy.

50. Stěžovatel dále namítal domnělé porušení nestrannosti kárných soudů a délku řízení, zejména před Spolkovým ústavním soudem.

51. Soud nicméně uvádí, že stěžovatel nevnesl námitku domnělé zaujatosti členů kárného soudu před Spolkovým ústavním soudem. Stěžovatel navíc neprokázal, že uplatnil nárok na odškodnění podle zákona o dlouhotrvajících soudních řízeních a vyšetřování trestných činů, ani neposkytl žádné důvody, které by ho zbavovaly možnosti využití tohoto vnitrostátního prostředku nápravy (co se týče obecného požadavku na využití tohoto prostředku nápravy, srov. *Taron proti Německu*, č. 53126/07, rozhodnutí ze dne 29. května 2012; *Garcia Cancio proti Německu*, č. 19488/09, rozhodnutí ze dne 29. května 2012; *Bandelin proti Německu*, č. 41394/11, rozhodnutí [výboru] ze dne 22. ledna 2013).

52. Z toho vyplývá, že tato část stížnosti musí být odmítnuta v souladu s článkem 35 odst. 1 a odst. 4 Úmluvy.

IV. Zbývající námitky stěžovatele

53. Stěžovatel namítal, že jeho trestní odsouzení porušilo jeho právo na svobodný výkon povolání a jeho soukromý život podle článku 8 Úmluvy. Dále namítal podle článku 13 Úmluvy, že mu byl odepřen účinný prostředek nápravy proti kárnému řízení a že byl v rozporu s článkem 14 Úmluvy diskriminován z důvodu zastupování osoby podezřelé z pedofilního jednání.

54. Ve světle materiálů, které má Soud k dispozici, a v rozsahu, v němž jsou namítané skutečnosti v působnosti Soudu, Soud nicméně shledává, že tyto neodhalují porušení práv zakotvených v Úmluvě či připojených protokolech.

55. Z uvedeného vyplývá, že i tato část stížnosti je zjevně neopodstatněná a musí být odmítnuta v souladu s čl. 35 odst. 3 písm. a) a odst. 4 Úmluvy.

VÝROK

Z těchto důvodů Soud jednomyslně
Rozhoduje o spojení stížností;
Prohlašuje stížnost za nepřijatelnou.

(zpracoval Mgr. Ing. Libor Havelka)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
PRVNÍ SEKCE
5. února 2015
VĚC ZUBAREV
(rozsudek ve věci Zubarev proti Rusku, stížnost č. 5682/06)

Dotčený článek Úmluvy:
článek 6 odst. 1 Úmluvy

Odkazy na českou právní úpravu:

čl. 81 a čl. 82 odst. 1 Ústavy,

§ 1, § 76, § 78, § 79, § 80 odst. 6 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích),

§ 1 odst. 1, § 17 odst. 1 a 2, § 18 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád)

Klíčová slova:

Imunita soudce – kritika a difamace – ochrana osobnosti – řízení na ochranu osobnosti – přístup k soudu – proporcionalita – prostor pro uvážení – účinný právní prostředek nápravy – zachování autority a nestrannosti soudní moci

K přípustnému omezení přístupu k soudu zákonem a k otázce, které jednání spadá do rozsahu výkonu státní moci

Autorský komentář:

Předkládané rozhodnutí se věnuje zejména posouzení, kdy je omezení přístupu k soudu ze strany členských států (např. zákonem zakotvenou imunitou soudce při výkonu soudnictví) ještě v souladu s článkem 6 odst. 1 Úmluvy. Musí být zajištěno, aby státem uplatňovaná omezení nezasáhla do práva na přístup k soudu ponechaného jednotlivci takovým způsobem nebo v takovém rozsahu, že by byla postížena samotná podstata tohoto práva. Dále musí omezení sledovat legitimní cíl a musí existovat rozumný vztah proporcionality mezi použitými prostředky a cílem, kterého má být dosaženo.

Zajímavou otázkou, kterou rozhodnutí (implicitně) rovněž řeší, je otázka, které jednání (např. soudce nebo úřední osoby) spadá ještě do rámce výkonu státní moci. V podmínkách české právní úpravy vznikne-li jednotlivci újma v důsledku činnosti soudce při výkonu soudnictví (tedy při výkonu státní moci), zákon č. 82/1998 Sb. umožňuje požadovat náhradu či zadostiučinění pouze po státu,

nikoliv po soudci samotném. Je proto důležité rozlišit, zda konkrétní jednání soudce, které způsobilo jednotlivci újmu, spadá ještě do rámce výkonu soudnictví, či nikoliv (zda se jedná o exces z výkonu státní moci). Judikatura Nejvyššího soudu v této otázce zatím chybí. V předkládaném rozhodnutí ESLP pokládá podání stížnosti na právního zástupce účastníka ze strany soudkyně za činnost v rámci výkonu soudnictví.

SKUTKOVÝ STAV

Řízení bylo zahájeno stížností (č. 5682/06) proti Ruské federaci podané k Soudu podle čl. 34 Evropské úmluvy o lidských právech („Úmluva“) ruským občanem, panem Sergejem Pavlovičem Zubarevem („stěžovatel“), 26. listopadu 2005. Stěžovatel tvrdil, že odmítnutí vnitrostátních soudů zabývat se věcně jeho nárokem bylo porušením jeho práva na přístup k soudu.

Stěžovatel je právník. V letech 2003 až 2005, spolu s právníčkou V., zastupoval paní D. v civilním soudním řízení. Dne 13. dubna 2005 poslala soudkyně S. stížnost prezidentovi sdružení advokátů v Tule. Tvrdila, že řádně neodůvodněná nepřítomnost stěžovatele a paní V. u soudního jednání vedla k průtahům v řízení. Žádala, aby prezident zahájil disciplinární řízení proti uvedeným právníkům a aby je informoval o dalším stání v případě paní D.

Uvedla: „Upozorňuji vás na chování advokátů pana Zubareva a paní V., které není slučitelné s etickým kodexem právníků. Zasáhlo do práv osoby, kterou před soudem reprezentovali, ... a vedlo k neospravedlnitelným průtahům v soudním přezkumu věci. Zároveň systematicky psali různým úřadům a novinám jménem paní D. stížnosti, čímž se pokoušeli přenést odpovědnost za svoji neschopnost a nedostatek odbornosti na soudní systém. Vyjádřili tak pohrdání soudem.“

Strany Soud neinformovaly, zda ze strany sdružení advokátů následovala nějaká odezva na stížnost soudkyně S.

Stěžovatel a paní V. byli přesvědčeni, že výše citovaný odstavec stížnosti soudkyně S. pošpinil jejich odbornou pověst, a podali proti soudkyni S. žalobu na ochranu osobnosti podle ustanovení § 152 občanského zákoníku. Požadovali také kompenzaci za nemajetkovou újmu.

Dne 3. května 2005 okresní soud odmítl žalobu stěžovatele meritorně projednat. Uvedl, že účinné právní předpisy neupravovaly hmotněprávní ani procesní pravidla pro rozhodování tohoto druhu nároku.

K odvolání stěžovatele krajský soud v Tule uvedené rozhodnutí potvrdil. Uvedl zejména: „Podle článku 134 § 1 (1) občanského soudního řádu Ruské federace musí soudce odmítnout žalobu (aniž by ji meritorně posoudil), pokud nemůže být rozhodnuta v civilním řízení, ale měla by být posouzena a rozhodnuta v jiném soudním řízení. Soud prvního stupně s odkazem na článek 16 zákona Ruské federace o soudnictví Ruské federace uvedl, že žaloby podané paní V. a [stěžovatelem]

se týkaly odpovědnosti soudce a náhrady způsobené jednáním soudce (jeho nečinností). Ve svém rozhodnutí správně uvedl, že pokud soudce nebyl pravomocným rozsudkem uznán vinným z trestného činu zneužívání pravomoci, měl by požívat imunitu za jednání, které učinil během výkonu soudnictví. Při vědomí toho, že otázka odpovědnosti soudce za jednání učiněné v průběhu výkonu soudnictví může být přezkoumána pouze v souladu se zákonem předepsaným procesem, soud prvního stupně správně odmítl žaloby podané [stěžovatelem] a paní V. bez jejich věcného posouzení a správně uvedl, že současná právní úprava dosud neupravila právní základ nebo procesní postup pro odškodnění ze strany státu za újmu způsobenou protiprávním jednáním (nečinností) soudce (včetně pravidel, která by upravovala příslušnost pro tento typ případů).

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

K tvrzenému porušení článku 6 Úmluvy

23. Stěžovatel tvrdí podle článku 6 a 13 Úmluvy, že vnitrostátní soudy porušily jeho právo na přístup k soudu, když odmítly přezkoumat jeho žalobu. Soud stížnost přezkoumá podle článku 6 Úmluvy, který v rozsahu, v němž je pro posuzovanou stížnost relevantní, zní:

„Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě ... projednána ... soudem, ..., který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích”

A. Přípustnost

24. Vláda tvrdila, že stížnost má být zamítnuta, neboť stěžovatel nevyčerpal účinné vnitrostátní prostředky nápravy. Podle jejího názoru měl stěžovatel možnost stěžovat si na tvrzená porušení zákona ze strany soudkyně u Rady pro soudcovskou kvalifikaci nebo u státního zástupce. Tyto orgány měly pravomoc zahájit se soudkyní trestní nebo disciplinární řízení.

25. Stěžovatel uvedl, že účelem jeho žaloby bylo chránit svou dobrou pověst a odbornou reputaci. Neměl v úmyslu zahájit disciplinární nebo trestní řízení proti soudkyni S. Splnil požadavky Úmluvy tím, že podal civilní žalobu za účelem ochrany svých porušených práv.

26. Soud je přesvědčen, že otázka vyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy je úzce spojena s meritem stížnosti. Soud proto shledal nezbytným spojit posouzení námitek vlády s věcným posouzením stížnosti. Soud dále poznamenává, že stížnost není zjevně neopodstatněná podle ustanovení článku 35 § 3 písm. a) Úmluvy ani nepřijatelná z jiného důvodu. Musí být proto shledána přípustnou.

B. Odůvodněnost

27. Vláda tvrdila, že žaloba stěžovatele byla zamítnuta domácími soudy proto, že stěžovatel nepostupoval v souladu s relevantními domácími předpisy, které taxativně vymezují případy, v nichž může být podána žaloba proti soudci.

28. Žalobce trval na své stížnosti.

29. Soud připomíná, že článek 6 § 1 zajišťuje každému právo, aby jeho žaloba týkající se jeho občanských práv nebo závazků byla projednána soudem nebo tribunálem. Tímto způsobem článek 6 vyjadřuje „právo na soud“, jehož jeden aspekt představuje právo na přístup k soudu, to jest právo zahájit před soudy řízení v občanskoprávních věcech. Jedná se o aspekt, který činí fakticky možným využívat dalších záruk zakotvených v článku 6 odst. 1 Úmluvy (viz, kromě jiných, *Gryaznov proti Rusku*, č. 19673/03, rozsudek ze dne 12. června 2012, § 71).

30. Právo na přístup k soudu zajištěné článkem 6 odst. 1 Úmluvy není absolutní, může být omezeno; omezení jsou povolena implicitně, neboť právo na přístup k soudu ze své podstaty vyžaduje regulaci státem. S ohledem na to mají smluvní státy určitý prostor pro uvážení, ačkoliv konečné rozhodnutí, pokud jde o dodržování požadavků Úmluvy, spočívá na Soudu. Musí být zajištěno, aby státem uplatňovaná omezení nezasáhla do práva na přístup k soudu ponechaného jednotlivci takovým způsobem nebo v takovém rozsahu, že by byla postižena samotná podstata tohoto práva. Dále nebude omezení slučitelné s článkem 6 odst. 1, pokud nesleduje legitimní cíl a pokud chybí rozumný vztah proporcionality mezi použitými prostředky a cílem, kterého má být dosaženo. Pokud je omezení přístupu k soudu slučitelné s těmito principy, nedojde k porušení článku 6 Úmluvy (viz *princ Hans-Adam II Lichtenštejnský proti Německu*, č. 42527/98, rozhodnutí velkého senátu ze dne 12. července 2001, § 44, ECHR 2001-VIII).

31. Pokud jde o okolnosti projednávané věci, Soud bere v úvahu argument vlády, že vnitrostátní soudy odmítly projednat žalobu stěžovatele kvůli imunitě soudce vztahující se na jeho odpovědnost za jednání učiněná v průběhu profesní činnosti v rámci výkonu spravedlnosti.

32. V tomto ohledu Soud konstatuje, že soudcovská imunita je institutem, který v nějaké formě existuje v mnoha členských státech (viz *Ernst a ostatní proti Belgii*, č. 33400/96, rozsudek ze dne 15. července 2003, § 50). Byl zřízen ve prospěch veřejnosti, v jejímž zájmu je, aby soudci měli svobodu vykonávat své funkce nezávisle a beze strachu z následků, zatímco strany sporu se mohou

chránit proti pochybení soudců tím, že se obrátí na soud vyšší instance, aniž by docházelo k žalobám z důvodu osobní odpovědnosti. Soud proto připouští, že v posuzovaném případě lze shledat, že osvobození od odpovědnosti, přiznané soudkyni v souvislosti s jejím jednáním v rámci profesní činnosti předsedajícího soudce v soukromoprávním případě, má legitimní cíl, a to prosazování výkonu spravedlnosti (srov. *Gryaznov*, cit. výše, § 78)

33. Zbývá posoudit, zda v posuzovaném případě existoval rozumný vztah proporcionality mezi použitými prostředky a legitimním cílem, který napadené omezení sleduje.

34. V tomto ohledu Soud uvádí, že prohlášení vnímaná stěžovatelem jako difamační učinila soudkyně ve stížnosti adresované regionálnímu sdružení advokátů v absolutním souladu s procesem stanoveným vnitrostátním právem. Uvedená prohlášení nebyla šířena prostřednictvím žádného veřejného média. Stěžovatel netvrdí, že by s jejich obsahem byl seznámen kdokoliv jiný než orgány sdružení advokátů. Soud je proto přesvědčen, že prohlášení měla velmi omezený dosah.

35. Soud dále poznamenává, že stěžovatel měl možnost zpochybnit pravdivost tvrzení soudkyně v rámci disciplinárního řízení. V tomto ohledu Soud poznamenává, že stěžovatel netvrdil, že by mu uvedené řízení neposkytlo řádné záruky odpovídající požadavkům stanoveným v článku 6 Úmluvy. Rozhodl se také neposkytnout Soudu žádné informace o výsledku uvedeného řízení nebo o jeho následcích.

36. Soud bere rovněž na vědomí své dřívější závěry z případu *Gryaznov*, kde uvedl, že soudcovská imunita z odpovědnosti za jednání učiněné při výkonu soudnictví není absolutní nebo nezpochybnitelné povahy. Soud konstatuje, že v případech, kdy soudce jednal ve zlém úmyslu nebo na základě korupce a byl pravomocně uznán vinným ze spáchání trestného činu, může být podána občanskoprávní žaloba na náhradu škody (srov. *Gryaznov*, cit. výše, § 80). Posuzované omezení tedy nemůže být považováno za svévolné odebrání pravomoci soudů posuzovat celou skupinu soukromoprávních žalob.

37. Závěrem Soud připomíná, že není jeho úkolem nahradit názor vnitrostátní legislativy jeho vlastním názorem na to, jaký by byl nejvhodnější přístup k soudcovské imunitě v případech podobných případu nyní posuzovanému. Je na vnitrostátních orgánech, aby určily rozsah, ve kterém má zájem jednotlivce na plné ochraně jeho či její pověsti ustoupit veřejnému zájmu na fungování soudního systému (srov. *Fayed proti Spojenému království*, č. 17101/98, rozsudek ze dne 21. září 1994, § 81, série A č. 294-B). Vnitrostátní soudy na dvou stupních soudní

soustavy shledaly, že ruské právo nedává soudci ve stěžovatelově případě žádnou odpovědnost, a prohlásily požadavek stěžovatele za nepřipustný.

38. Ve světle výše uvedených úvah Soud nemohl než shledat, že národní orgány při výkonu své pravomoci regulovat vedení civilního řízení nepřekročily míru uvážení, která je jim dána k omezení stěžovatelova práva na přístup k soudu podle článku 6 odst. 1 Úmluvy. Soud proto dospěl k závěru, že lze říci, že mezi imunitou soudce při výkonu spravedlnosti a legitimním cílem sledovaným ve veřejném zájmu existuje rozumný vztah proporcionality. Otázka vyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy za těchto okolností nevyvstává, Soud proto zamítá námitku vlády v tomto ohledu a shledává, že k porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy nedošlo.

VÝROK

Z těchto důvodů Soud jednomyslně

1. Připojuje námitku vlády o nevyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy k věci samé a odmítá ji;
2. Prohlašuje stížnost za přípustnou;
3. Rozhoduje, že nedošlo k porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy.

(zpracovala Mgr. Gabriela Černá)

POZNÁMKY

POZNÁMKY

**Výběr důležitých rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva
pro justiční praxi z pohledu Nejvyššího soudu**

Vydává Nejvyšší soud v nakladatelství Novatrix s. r. o.

Předseda redakční rady: Prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D.

Členové redakční rady: JUDr. Antonín Drašík, Mgr. Aleš Pavel, JUDr. Pavel Pavlík,
JUDr. Lubomír Ptáček, JUDr. Vít A. Schorm, JUDr. Pavel Simon, Mgr. et Mgr. Katarína Šipulová, JUDr. Jindřich Urbánek.

Nakladatelská redakce: Jaroslav Šprongl

Sazba: MARSA s.r.o.